

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

О.А. Бабушкін, Р.О. Комар, Т.П. Бут

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТУВАННЯ СПІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ
З ІНОЗЕМНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ

Навчальний посібник

Харків «ХАІ» 2012

УДК 330.322 (075.8)

Б12

Рецензенти: канд. техн. наук, проф. І.Ю. Матюшенко,
канд. екон. наук, доц. А.І. Васильєв

Бабушкін, О.А.

Б12 Особливості інвестування спільних підприємств з іноземними інвестиціями [Текст]: навч. посіб. / О.А. Бабушкін, Р.О. Комар, Т.П. Бут. – Х.: Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2012. – 63 с.

Навчальний посібник складено з розділів, що доповнюють лекційний курс і містять приклади розв'язання завдань.

Для студентів вищих навчальних закладів, що вивчають курси «Інвестування», «Іноземні інвестиції». Може бути корисним для спеціалістів галузі фінансів.

Бібліогр.: 10 назв

УДК 330.322 (075.8)

- © Бабушкін О.А., Комар Р.О., Бут Т.П., 2012
- © Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2012

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1 СПІЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФОРМА ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ...	4
2 ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙ.....	7
3 ФОРМИ ЗДІЙСНЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ	13
4 ФОРМИ РЕГУЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ	14
5 ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬ- НИХ КОМПАНІЙ.....	16
6 ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ПІДПРИЄМСТВ З ІНОЗЕМНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ ТА ІНОЗЕМНИХ ПІДПРИЄМСТВ	20
7 ОСОБЛИВОСТІ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ДОГОВОРУ	22
8 СПІЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІЙ СФЕРІ.....	28
9 ОСОБЛИВОСТІ КОРПОРАТИВНОЇ ФОРМИ ІНВЕСТУВАННЯ	29
10 ПЕРЕВАГИ І ЗАГРОЗИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ.....	31
11 ОСОБЛИВОСТІ ЛІКВІДАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ З ІНОЗЕМНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ.....	33
ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА	39
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК	62

ВСТУП

Досягнення позитивних структурних змін в економіці України неможливе без залучення інвестицій. У зв'язку з граничною обмеженістю самофінансування підприємств-виробників проблема пошуку зовнішніх ресурсів інвестиційного розвитку набуває пріоритетного значення. Однією з найважливіших форм залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України є спільне підприємництво. У сучасних умовах велике значення мають не тільки масштаби залучення інвестицій, але й ефективність їх використання, зокрема, в рамках спільного підприємництва. Високий ступінь невизначеності зовнішнього середовища і збільшення різноманітності форм реалізації міжнародного міжфірмового співробітництва потребують удосконалювання розроблення проектів спільного підприємництва.

Оскільки на сучасному етапі кожна із сторін під час вибору проекту намагається досягти своїх цілей, необхідна максимальна координація індивідуальних інтересів партнерів уже на передінвестиційній фазі. Це потребує підвищення обґрунтованості й оперативності прийняття рішень про участь у проектах, що дасть можливість підвищити ефективність подальшого співробітництва і випускати конкурентоспроможні товари.

Метою вивчення теми «Особливості інвестиційної діяльності спільних підприємств» є здобуття базових знань з теоретичних і практичних питань організації фінансової діяльності суб'єктів господарювання у процесі мобілізації ресурсів для фінансування інвестиційної діяльності й визначення найефективніших шляхів вкладення коштів.

Пропоноване видання відповідає програмі з дисциплін «Інвестування» та «Фінанси підприємств» і сприяє вирішенню проблеми забезпечення цієї дисципліни навчально-методичними матеріалами. У посібнику можна знайти відповіді на всі основні запитання.

1 СПІЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФОРМА ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

На сучасному етапі розвитку економіки з усіх видів спільного підприємництва основним джерелом надходження іноземних інвестицій у нашу країну є спільні підприємства. Створення сприятливого інвестиційного клімату в державі, галузі, регіоні або в окремій фірмі пов'язано з чітким регулюванням інвестиційної діяльності.

Залучення в широких масштабах іноземних інвестицій в українську економіку відповідає довготривалим стратегічним цілям створення цивілізованого, соціально орієнтованого суспільства. В його основі лежить економіка, що передбачає не тільки спільне ефективне функціонування різних форм власності, але й інтернаціоналізацію ринку товарів, робочої сили і капіталу.

Суб'єктами інвестиційної діяльності є інвестори, замовники, виконавці робіт, користувачі об'єктів інвестиційної діяльності, а також постачальники, юридичні особи (банківські, страхові та посередницькі організації, інвестиційні біржі), інші учасники інвестиційного процесу.

Об'єктами інвестиційної діяльності в Україні є основні фонди, що створюються, модернізуються, оборотні кошти у всіх галузях і сферах народного господарства, цінні папери, цільові грошові внески, науково-технічна продукція, інші об'єкти власності, а також майнові права і права на інтелектуальну власність. Забороняється інвестування в об'єкти, створення і використання яких не відповідає вимогам екологічних, санітарно-гігієнічних та інших норм, установлених законодавством, що є чинним на території України.

Підвищення інвестиційної активності зараз має стати ключовою проблемою інвестиційної політики як окремої фірми, так і держави в цілому. Таке підвищення потребує створення певних передумов: зниження рівня (темрів) інфляції; стабілізації національної валюти; вдосконалення системи оподаткування; збільшення заощаджень населення; стабільності протягом тривалого часу основних законодавчо-нормативних актів, що регулюють різні аспекти інвестиційної діяльності.

Активна інвестиційна діяльність завжди є важливою ознакою динамічного розвитку підприємництва і позитивно впливає на зростання його соціально-економічної ефективності. Зараз правова система України складається з низки законів та інших нормативних актів, які регулюють весь комплекс питань інвестиційної діяльності фірм. Серед них варто назвати Закони України "Про інвестиційну діяльність", "Про державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні", "Про цінні папери і фондову біржу", "Про режим іноземного інвестування".

Існуюча законодавча система нашої країни визначає статус фірм (інвесторів) – суб'єктів інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладання власних, позичкових майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. Усі фірми незалежно від форми власності та господарювання мають певні права на отримання прибутку.

З метою стимулювання розвитку спільного інвестування одним із пунктів Закону України "Про інвестиційну діяльність" є дозвіл на здійснення інвестиційної діяльності у формі спільного інвестування коштів і цінностей громадянами, юридичними особами України та іноземними державами. Підприємством з іноземними інвестиціями вважається таке підприємство,

у статутному фонді якого не менше 10 % вкладень припадає на частку іноземного інвестора.

За характером участі в інвестуванні всі інвестиції поділяють на прямі й непрямі. Прямі інвестиції – це вкладення капіталу в певні об'єкти інвестором самостійно (без допомоги фінансових посередників), непрямі – інвестування за допомогою фінансових посередників (наприклад, купівля цінних паперів).

За формою власності інвестиційних ресурсів зазвичай розрізняють приватні, державні, іноземні та спільні інвестиції. Приватні інвестиції – вкладення коштів, що здійснюють громадяни, а також фірми недержавних форм власності. Іноземні інвестиції – це всі види цінностей, що вкладають іноземні інвестори в об'єкти інвестиційної діяльності.

Іноземні інвестиції можуть надходити у таких формах:

- іноземна валюта, що визнається конвертованою НБУ;
- валюта України при реінвестиціях в об'єкт первинного інвестування або в будь-які інші об'єкти інвестування відповідно до чинного законодавства України;
- будь-яке рухоме та нерухоме майно, пов'язані з ним майнові права;
- акції, облігації, інші види цінних паперів, а також корпоративні права;
- будь-які права інтелектуальної власності, вартість яких у конвертованій валюті підтверджено згідно з законами країн-інвесторів та експертною оцінкою в Україні;
- права на здійснення господарської діяльності, в тому числі з правом на використання надр і природних ресурсів.

Зрозуміло, що не всі наведені вище форми інвестицій мають широке застосування. Практика свідчить, що найбільш прийнятними і поширеними формами інвестицій у сучасних умовах є вільно конвертована валюта, рухоме та нерухоме майно.

Згідно з українським законодавством *іноземними інвесторами* є:

- юридичні особи, створені за відмінним від українського законодавством;
- фізичні особи, що не мають постійного місця проживання на території України;
- іноземні держави, міжнародні державні та недержавні організації;
- інші іноземні суб'єкти господарської діяльності, визначені чинним законодавством України.

Інвесторам надано право володіти, користуватися і розпоряджатися об'єктами і результатами інвестування, здійснювати реінвестиції і торгові операції на території України.

Поряд з правами фірм-інвесторів чинне законодавство передбачає певні їхні обов'язки. Зокрема, інвестор повинен:

- подавати до фінансових органів декларацію про обсяги і джерела інвестицій, що здійснюються;

- отримати необхідний дозвіл державних органів і спеціальних служб на капітальне будівництво;
  - мати висновки (результати) обов'язкової експертизи інвестиційних проектів стосовно дотримання технологічних, санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних і архітектурних вимог;
  - придбати ліцензію на виконання спеціальних видів робіт.
- Окрім того, суб'єкти інвестиційної діяльності зобов'язані:
- дотримуватися державних норм і стандартів;
  - своєчасно подавати до відповідних органів бухгалтерську і статистичну звітність;
  - не допускати несумлінної конкуренції;
  - виконувати вимоги антимонопольного регулювання.

Прийняття законів та інших нормативних актів, що регулюють інвестиційну діяльність, є однією з найважливіших умов інвестиційної політики. Законодавчі акти цієї політики регулюють інвестиційну діяльність суб'єктів підприємництва в різних організаційно-економічних формах.

2 ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Поняття міжнародних інвестицій, їхні види. У процесі інтернаціоналізації виробництва відбувається трансферт капіталу однієї країни в іншу в грошовій або товарній формі, відомий як "міжнародні інвестиції".

Розрізняють два види міжнародних інвестицій: прямі й портфельні.

Прямі інвестиції є різновидом іноземних, що супроводжуються контролем за діяльністю компанії навіть у випадку придбання невеликої частки її акцій (на рівні 10 %). Володіння контрольним пакетом акцій зарубіжного підприємства є найвищим типом зобов'язань стосовно зовнішньоекономічних операцій. Воно не тільки передбачає право власності на прибуток із капіталу, але зазвичай означає і більш інтенсивний обмін кваліфікованими спеціалістами і новими технологіями між країнами, ніж у випадку відсутності контрольного пакета акцій у зарубіжному виробництві. Внаслідок високого рівня зобов'язань прямі інвестиції найчастіше (але не завжди) стають можливими після того, як фірма набула досвіду в здійсненні експортно-імпортних операцій. Операції щодо прямих капіталовкладень можуть бути розпочаті з метою відкриття доступу до певних ресурсів або ринку реалізації продукції фірми. Наприклад, фірма "Кока-Кола" використовує свої прямі інвестиції в Україні для виробництва безалкогольних напоїв, оскільки це дає змогу забезпечити доступ до ресурсів і дешевої робочої сили.

Коли дві організації або більше мають право власності на прямі інвестиції в одну компанію, то таке ведення операцій має назву "спільне підприємство" (joint venture). Зазначений тип спільного підприємства, відомий як "змішане підприємство" (mixed venture), характеризується

участю державних органів у приватній компанії, як, наприклад, "Міжнародні авіалінії України".

Для великої кількості американських фірм рівень продажу продукції, виготовленої за рубежом за допомогою прямих інвестицій, у багато разів перевищує рівень продажу американської продукції, що експортується за рубіж у вигляді товарного експорту. "Кока-Кола" виробляє за рубежом близько 70 % обсягів своєї продукції. Сьогодні найбільші фірми світу мають великі прямі інвестиції за рубежом, що охоплюють кожен із видів бізнесу, зокрема видобуток сировини, вирощування врожаю, виробництво продукції або її компонентів, продаж продукції, а також надання різноманітного роду послуг.

До портфельних інвестицій можуть бути віднесені як боргові зобов'язання, так і акції фірми. Чинником, що дає можливість відрізнити цей тип інвестицій від прямих, є відсутність контролю за діяльністю фірми, яка приймає інвестиції. Іноземні портфельні інвестиції важливі майже для всіх фірм, що ведуть міжнародні операції. До них вдаються в основному з метою вирішення фінансових завдань. Фінансові відділи корпорацій зазвичай переводять кошти з однієї країни в іншу для одержання більш високого прибутку за рахунок короткострокових капіталовкладень. Вони також використовують позики різних країн.

Слід також зазначити, що діяльність більшості компаній за рубежом пов'язана з використанням двох основних форм ведення міжнародного бізнесу: товарного експорту і прямих інвестицій. Ці форми суттєво впливають на правила регулювання потоків приватного бізнесу між країнами. Інші форми ведення бізнесу – ліцензування і укладення контрактів «під ключ» – не менш важливі, а для деяких конкретних фірм або країн вони можуть мати вирішальне значення.

Ринок технологій міжнародних інвестицій. Тісне переплетення окремих складових світового господарства та його чітко визначена однорідність приводять до злиття національних економічних систем і створення їхнього аналога на міжнародному рівні. Отже, в межах світової економічної системи, яку формують взаємозв'язки між національними ринками ресурсів і продуктів, сімейними господарствами і фірмами, державними інституціями і фінансовими ринками, відбуваються різноманітні виробничі, торговельні, кредитні, валютні, науково-технічні, політичні, культурні та інші відносини. На їхній основі розвивається, зокрема, міжнародна інвестиційна діяльність пов'язана з вивезенням капіталу (однобічне переміщення за рубіж певного капіталу в товарній або грошовій формі з метою отримання прибутку або підприємницької вигоди).

Слід зазначити, що міжнародні потоки капіталу не тотожні переміщенню промислової техніки, машин та устаткування. Радше, це

переміщення фінансових вимог, фінансові потоки між позичальниками в різних країнах або між материнськими фірмами і філіями за рубежом.

Розрізняють вивезення підприємницького капіталу – довгострокові зарубіжні інвестиції, спрямовані на створення за рубежом філій, дочірніх компаній та змішаних підприємств, і рух позикового капіталу – міжнародний кредит (позика в грошовій або товарній формі), що надається кредитором однієї країни позичальникові іншої країни з установленням строків повернення та сплати процентів.

Основні риси сучасної міграції капіталів:

- підвищення ролі держави у вивезенні капіталу;
- держави самі стають активними фінансовими експортерами;
- посилення міграції приватного капіталу між промислово розвинутими країнами (це пояснюється структурними змінами в економіці, розвитком капітало- та наукоємних технологій тощо);
- збільшення частки прямих зарубіжних інвестицій – капіталовкладень у міжнародний ринок капіталів, які формують інституції, що опосередковують прямі зв'язки між інвесторами, які шукають можливості вкладення капіталу, і підприємцями, які потребують його або проводять трансформації грошових заощаджень в інвестиційний капітал.

До таких установ-посередників, зокрема, належать:

- кредитні інститути, що приймають вклади і задовольняють потреби в інвестиційних кредитах;
- кредитні інститути, які ведуть справи клієнтів на біржі;
- інвестиційні фонди і компанії, що вкладають отримані кошти в цінні папери, диверсифікуючи вклади з метою зменшення ризику;
- великі підприємства, які на міжнародному ринку правлять за самостійних суб'єктів діяльності;
- страхові компанії;
- громадські емітенти;
- інвестиційні банки, які для зменшення ризику вводять програми торгівлі цінними паперами.

Основні постачальники капіталу на міжнародному ринку – транснаціональні корпорації, держави та міжнародні фінансові інституції.

Тепер визначимо, що змушує фірму вивозити капітальні ресурси за рубіж, використовувати їх за межами країни походження та розгортати виробничі потужності за рубежом, на ринку, де з нею конкурують національні фірми, які мають переваги «рідних стін»?

Теорії міжнародного руху капіталу розглядають цей процес як фактор виробництва. Згідно з ними основна причина вивезення капітальних ресурсів за рубіж – різниця в нормах прибутку в різних країнах. Інвестора при цьому цікавлять рівні процентних ставок у «своїй» країні й за рубежом. Відмінності в рівнях граничного продукту капіталу дають поштовх до його міграції, що в подальшому приводить до згладжування

цих відмінностей. Цю теорію можна виразити формулою капіталізації потоку доходів

$$K = P/I, \quad (2.1)$$

звідки

$$I = P/K,$$

де K – загальна вартість активу;

P – прибуток, отриманий завдяки вкладеному активу;

I – норма прибутку.

Рух капіталу триватиме доти, доки норми прибутку в обох країнах не стануть однаковими.

Проте не менш важливими в поясненні інвестиційної діяльності є відмінності в обсязі отриманого прибутку, доступі до технологій тощо. Саме на них акцентується увага в теоріях, в яких за основу береться недосконалість ринку.

Один із фундаторів теорії ринкової влади С. Хаймер, критикуючи класичну теорію автоматичного встановлення рівноваги між нормами прибутку в різних країнах, обґрунтував тезу про те, що суб'єкт інвестиційної діяльності, який вивозить капітал, керується прагненням домінувати на ринку й досягти ринкової влади.

Згідно з цією теорією на ранніх стадіях зростання фірма збільшує свою частку на ринку шляхом об'єднання та придбання, тобто шляхом концентрації виробництва, з метою отримання більшого прибутку. Проте на певній стадії підвищення концентрації ринкової влади в межах окремої держави стає неможливим, тому прибуток інвестується за рубіж, що спричиняє аналогічні процеси на зарубіжних ринках. Таке інвестування здійснюють з метою придушення конкуренції і збереження контролю над ринком.

Підхід Хаймера дає змогу певною мірою пояснити досить поширену практику «захисних інвестицій». Так, великі компанії часто створюють за рубежом виробничі потужності, що є майже незбитковими, зі свідомою метою підризу позицій конкурентів на цих ринках.

Слід зауважити, що ринкова влада фірми значною мірою забезпечується її особливими перевагами: економією на масштабі виробництва, науково-технічними досягненнями, управлінськими навичками, вільним доступом до джерел великого капіталу тощо. На основі таких конкурентних переваг завданням фірми є отримання за рубежом прибутків, більших за прибутки «місцевих» фірм.

Теорія інтерналізації ґрунтується на понятті «витрати на укладання угоди» (транзакція витрати). Витрати на транзакції при жорсткій конкуренції є більшими порівняно з витратами на укладання угод в умовах «відносин співробітництва». Зі зменшенням транзакційних витрат операції

фірм починають набирати «внутрішнього характеру», тобто здійснюється внутрішньокорпораційний обмін – інтерналізація ринків.

Формування нових «внутрішніх» ринків фірм породжує достатні імпульси для підвищення ефективності, а мета мінімізації трансакцій залишається основним мотивом переведення діяльності за рубіж.

Концепція міжнародної конкурентоспроможності галузі пояснює міжнародний рух капіталу посиленням конкуренції технологічного характеру між суб'єктами ринку капіталів.

Згідно з моделлю циклу життя продукту після початкової, інноваційної, фази розвитку продукту в міру досягнення ним зрілості фірма дедалі більше розглядає розгортання зарубіжного виробництва як важливий засіб збереження своїх позицій на ринку. Так, на першій стадії розвитку товару виробництво продовжує концентруватись у країні походження, навіть якщо витрати виробництва в інших країнах є нижчими. Але коли у фазі зростання виробничий процес стандартизується, підприємство починає інтенсивно інвестувати за рубіж, щоб скористатися перевагами певних ринків і зберегти експортний потенціал. При цьому з метою запобігання імітації нового продукту зарубіжними підприємствами і підтримки власних філій компанія вдосконалює товар, здійснює патентний захист і проводить відповідну рекламу.

Концепція технологічного нагромадження розглядає міжнародний рух капіталу як наслідок розвитку технології інноваційного процесу. Створюючи нові технології, фірма і в цьому випадку прагне закріпити контроль і власність щодо своїх специфічних технологічних переваг.

Усі ці концепції пояснюють міжнародний рух капіталу стосовно вкладника. Тепер розглянемо теорії, в яких акцентуються мотиви сторони, що приймає капітал.

Концепція оборони національного суверенітету робить наголос на тому, що зростання зарубіжних інвестицій у національній економічній системі на певному етапі призводить до їх виходу з-під контролю держави-реципієнта. Це може спричинити зменшення частки внутрішнього виробництва в кінцевому продукті. Уряди при цьому або дотримуються політики протидії розширенню впливу країн експортерів капіталу, або вдаються до регулювання експорту та імпорту капіталу.

Механізм взаємовідносин фірми, що інвестує за рубіж, і країни-реципієнта є ядром моделі купівельної спроможності. Специфіка цих відносин розглядається як функція цілей, ресурсів та обмежень обох сторін. Кожна із сторін має активи, в яких зацікавлена інша сторона. Сторона з більшою купівельною спроможністю одержує більший прибуток. До початку вкладення інвестицій сторона-реципієнт має слабкі купівельні позиції, але під час інвестиційного процесу зменшується її залежність і вона може наполягати на перегляді умов інвестицій на свою користь і скороченні пільг зарубіжним інвесторам, а також на збільшенні частини

прибутку національних фірм, національному режимі інвестування. Зарубіжний інвестор прагне при цьому зберегти технологічну та іншу залежність країни, що приймає капітал.

Згідно з гіпотезою валютного простору головним стимулом переведення виробничих потужностей (капіталу в матеріальній формі) за рубіж є наявність конкурентних переваг щодо країни-реципієнта. Такі переваги мають інвестори з країн із більш сильною валютою, ніж валюта країн-реципієнтів.

Особливості регулювання міжнародного інвестування. Багато країн активно прагнуть залучити якнайбільше іноземних інвестицій. З цією метою вони нерідко створюють особливі, сприятливі, умови для іноземного інвестування. Рівень і суть таких сприятливих умов можуть відрізнятися залежно від форми і місця інвестування.

Навіть у тих випадках, коли держава прагне залучити іноземні інвестиції, їх можна здійснювати тільки за певних обставин і з певними обмеженнями. Зокрема, репатріація прибутку, роялті, отримані внаслідок інвестиції, можуть підлягати державним обмеженням або ж бути обумовленими одержанням дозволу від компетентних державних органів.

Після того, як інвестицію здійснено, вона підпадатиме під дію місцевого законодавства і залежатиме від місцевих політичних подій, в тому числі від можливої політичної нестабільності. Тому перед здійсненням інвестиції в певну країну необхідно уважно вивчити її законодавство. Важливо знати всі можливості оскарження дій держави, які можуть призвести до втрати зробленої інвестиції, якщо вони, звичайно, є. Там, де потрібно, необхідно застрахувати іноземну інвестицію від некомерційних ризиків (тобто від втрати її внаслідок дій держави або політичних подій).

Коли рішення про здійснення інвестиції і про те, де саме її здійснити, прийнято, найчастіше слід починати процедуру одержання державного дозволу. Там, де існують спеціальні пільги для інвесторів в обмін на виконання ними певних умов, необхідно буде розпочати переговори з державою про умови таких пільг.

Обмеження на інвестиції може накладати і держава інвестора. Наприклад, багато країн забороняють інвестування за рубежем у вигляді технологій, що особливо важливо для безпеки країни, її зовнішньої політики.

Треба зазначити, що інтелектуальна власність і торгівля нею, в тому числі ліцензування і франчайзинг, займають важливе місце серед причин, що спонукають держави регулювати іноземне інвестування (стимулювати або обмежувати). Наприклад, держава може вимагати від іноземного інвестора передачі цінної технології в обмін на дозвіл працювати в країні або на надання привілеїв (наприклад, податкових пільг).

Здійснювати іноземне інвестування можна в різних формах, в тому числі створюючи нові підприємства, які цілком або частково належать іноземним інвесторам.

Держави встановлюють вимоги, які необхідно виконувати і мати на увазі при створенні підприємств. Тоді як деякі з цих вимог спеціально «призначено» для того, щоб обмежувати іноземне інвестування, більшість з них належить до всіх видів діяльності й до всіх форм організації бізнесу.

До вимог, спрямованих на обмеження іноземного інвестування, можна віднести заборону або обмеження на створення підприємств, що повністю належать іноземним особам. Єдиним виходом буде створення спільного підприємства. В деяких країнах існують різного роду мінімальні рівні вітчизняної участі в підприємствах, наприклад: у жодному підприємстві, що утворюється в країні А, не має бути менше 49 % місцевого капіталу.

У різних країнах застосовують свої правила бухгалтерського й податкового обліку. Це може призвести до того, що особам з однієї країни буде важко зрозуміти фінансові документи іншої, або, що ще гірше, вони зрозуміють їх неправильно.

Трудове законодавство і практика відносин між роботодавцем і найманими працівниками також різняться у всіх країнах.

Відносини між урядом і приватними підприємствами в одних країнах можуть значно відрізнятися від відносин в інших. Вплив уряду на рішення керівників підприємств і ступінь участі державних підприємств у підприємницькій діяльності також неоднакові у різних країнах.

3 ФОРМИ ЗДІЙСНЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Іноземні інвестиції можуть здійснюватися у різноманітних формах. Закон України «Про режим іноземного інвестування» (ст. 3) розрізняє численні шляхи (називаючи їх формами) інвестування, а саме:

– часткова участь у підприємствах чи інших організаціях корпоративного типу, що створюються спільно з українськими юридичними і фізичними особами, або придбання частки діючих підприємств; при цьому можуть використовуватися всі організаційно-правові форми господарських організацій корпоративного типу (господарські товариства, кооператив, господарське об'єднання, промислово-фінансова група);

– створення підприємств, що повністю належать іноземним інвесторам, у порядку, передбаченому Законом України «Про підприємства в Україні»;

– створення філій та інших відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб; представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, що відкриваються в Україні, повинні реєструватися згідно із ст. 5 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»; порядок реєстрації визначається Інструкцією про порядок реєстрації представництв іноземних

суб'єктів господарської діяльності в Україні, затвердженою наказом Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України;

- придбання у власність діючих підприємств повністю;
- не заборонене законами України придбання нерухомого чи рухомого майна, включаючи будинки, квартири, приміщення, обладнання, транспортні засоби та інші об'єкти власності, шляхом прямого одержання майна та майнових комплексів або у вигляді акцій, облігацій та інших цінних паперів;

- придбання самостійно або за участю українських юридичних чи фізичних осіб прав на користування землею та використання природних ресурсів на території України;

- придбання інших майнових прав;

- інші форми, які не заборонено законами України, в тому числі без створення юридичної особи на підставі договорів із суб'єктами господарської діяльності України.

Узагальнивши зазначені вище положення Закону України «Про режим іноземного інвестування, можна виділити дві основні правові форми іноземного інвестування: *корпоративну та договірну*, які можуть поєднуватися (наприклад, у разі створення підприємства кількома особами, за участю іноземного інвестора/інвесторів, господарського товариства; укладення засновницького договору в такому випадку є обов'язковою передумовою інвестування в корпоративній формі).

4 ФОРМИ РЕГУЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

1 Регулювання об'єктів і сфер інвестування визначає загальні вимоги до їх вибору і формує найбільш пріоритетні напрямки вкладання капіталу.

Ніхто не може обмежувати права інвесторів щодо вибору об'єктів інвестування, за винятком випадків, передбачених законодавством (об'єкти, створення і використання яких невідповідають санітарно-гігієнічним, екологічним та іншим нормам).

Відповідно до державної програми залучення іноземного капіталу пріоритетними сферами інвестування визнано підприємства агропромислового, лісопромислового, паливно-енергетичного і металургійного комплексів; машинобудування, легкої, медичної промисловості.

2 Податкове регулювання інвестиційної діяльності забезпечує спрямування інвестицій у пріоритетні сфери економіки встановленням відповідних податкових ставок і пільг. Зокрема, основна ставка податку на прибуток різних підприємств і організацій коливається у великому діапазоні, завдяки чому є дієвим регулятором потоку інвестицій в окремі сфери діяльності. Для фірм з іноземними інвестиціями встановлено додаткові пільги щодо оподаткування (збільшення п'ятирічного періоду

звільнення від податку на прибуток залежно від розміру іноземної інвестиції): на один рік – для інвестицій від 500 тис. до 5 млн; на три роки – від 5 до 50 млн; на п'ять років – понад 50 млн дол. США.

3 Регулювання інвестиційної діяльності здійсненням відповідної амортизаційної політики вже практично започатковано. Стосовно окремих галузей економіки, елементів основних фондів і видів устаткування дозволено користуватися нормами прискореної амортизації. Оскільки амортизаційні відрахування з вартості основних фондів і нематеріальних активів впливають на собівартість продукції, то використання норм прискореної амортизації дає можливість, з одного боку, зменшити базу оподаткування отриманого прибутку, а з іншого – у більшому обсязі сформуванати кошти амортизаційного фонду підприємства, які потім можуть бути спрямовані на нове інвестування.

4 Регулювання участі інвесторів у приватизації здійснюється згідно з чинним законодавством України (Закони України "Про приватизацію майна державних підприємств", "Про приватизаційні папери"), яке гарантує іноземним інвесторам право брати участь у приватизації окремих підприємств і об'єктів незавершеного будівництва, стати акціонером. Приваблюватиме і надання права власності на земельну ділянку, де розміщено об'єкт інвестування з іноземним капіталом і статусом юридичної особи України.

5 Регулювання фінансових інвестицій на відміну від реальних має певні особливості. Правову основу цього регулювання становлять Закони України "Про цінні папери та фондову біржу", "Про господарські товариства", Указ Президента "Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії". Ці та інші нормативні акти визначають становище в країні відносно монопольної ситуації: компанії не мають права придбати понад 5 % цінних паперів одного емітента; інвестувати понад 10 % власних цінних паперів (за винятком облігацій внутрішньої державної позики, скарбничих зобов'язань та інших цінних паперів, отримання доходів від яких гарантує уряд України); тримати в цінних паперах менше 70 % активів; купувати інвестиційні сертифікати інших подібних фондів і компаній, що є фінансовими посередниками.

Експертиза інвестиційних проектів є обов'язковою в Україні для об'єктів, що реалізуються за рахунок бюджетних і позабюджетних коштів. До того ж грошево-кредитна політика НБУ та уряду базується на тому, що крім відбору інвестиційних проектів на конкурсній основі 50 % необхідних коштів отримувачі бюджетних коштів повинні одержувати з позабюджетних джерел.

Інвестиції за рахунок інших джерел підлягають державній експертизі щодо дотримання екологічних і санітарно-гігієнічних вимог. Особливі вимоги ставляться до експертизи іноземних інвестицій. Такі інвестиційні проекти повинні:

- а) забезпечувати впровадження ресурсозберігаючих і екологічно безпечних технологій;
- б) сприяти створенню нових робочих місць на підприємствах;
- в) орієнтуватись на зниження енерговитрат і раціональне використання сировинної бази України;
- г) бути конкурентоспроможними на міжнародному ринку.

Експертизу таких проектів здійснює Агентство міжнародного співробітництва та інвестицій (AMCI), спираючись на висновки незалежної експертної комісії, створеної самою цією організацією.

6 Регулювання умов здійснення інвестицій за межі держави покладено на Національний банк України. Відповідно до чинних нормативних актів існують певні правила (умови) надання індивідуальних ліцензій на здійснення резидентами інвестицій за рубежем, саме:

1) резиденти – представники, що постійно функціонують, можуть вести підприємницьку діяльність, створивши за рубежом фірми (філії), які повністю належать вітчизняним інвесторам, придбавши нерухоме та рухоме майно, цінні папери тощо;

2) інвестиції за рубежом здійснюють резиденти виключно за рахунок власних коштів, використання для цього позичкових коштів заборонено;

3) усі види грошових інвестицій за рубіж мають здійснюватися лише у безготівковій формі й тільки через кореспондентські рахунки вповноважених банків у банках країн інвестування;

4) усі надходження в іноземній валюті (прибуток, дивіденди) від інвестиційної діяльності за рубежом мають бути зараховані на валютні рахунки резидентів.

7 Забезпечення захисту інвестицій здійснюють державні органи управління економікою України у різних формах. Передусім держава гарантує такий захист усім інвесторам (інституціональним та індивідуальним). Останні мають однаковий правовий режим інвестиційної діяльності. Законодавство передбачає умови і порядок вивезення вкладених цінностей і результатів інвестування (прибутку). Приватні інвестиції не можуть бути безкоштовно націоналізовані або реквізовані. У передбачених чинним законодавством випадках це може зробити держава з відшкодуванням у повному обсязі всіх збитків, пов'язаних з припиненням інвестиційної діяльності, враховуючи втрачений прибуток і моральні збитки.

5 ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОМПАНІЙ

Основною формою міжнародної експансії транснаціональних компаній (ТНК) є вивезення капіталу, яке може здійснюватися у формі прямих або портфельних (фінансових) інвестицій. Прямі іноземні інвестиції – основа

міжнародної господарської діяльності транснаціональних компаній, форма, в якій реалізується її транснаціональна природа. Саме тому транснаціональною компанією вважають фірму, що здійснює пряме іноземне інвестування.

У світовій економічній літературі існують різні погляди щодо визначення суті прямих іноземних інвестицій. Найпоширенішим методологічним підходом є так званий підхід з точки зору платіжного балансу. Згідно з ним під прямими іноземними інвестиціями розуміють будь-яку позику або придбання власності іноземною компанією, яка більшою мірою належить резидентам країни, що інвестує. Співвідношення власності, яке визначається як «більша міра», на практиці є диференційованим і коливається залежно від національних особливостей конкретної країни.

Друга поширена точка зору на суть прямого інвестування передбачає, що прямі іноземні інвестиції визначаються як інвестиції, при яких інвестор отримує значні можливості контролю за іноземною фірмою або засновує дочірню компанію за межами власної країни.

Виходячи з наведених означень, прямі іноземні інвестиції слід трактувати як такі, що охоплюють володіння господарською одиницею, яка діє за рубежем, та/або контроль за нею. Це означення вказує на основну внутрішню властивість прямих інвестицій, однак не охоплює форм її вияву, які можна визначити з порівняльної характеристики прямих і портфельних інвестицій. Якщо взяти за основу порівняння основну властивість портфельних інвестицій – отримання прибутку як різниці в доході на капітал, – то в цій характеристиці важливими є два моменти.

По-перше, транснаціональні компанії рідко здійснюють переведення значних за розмірами капітальних активів між різними країнами. Багато своїх вимог (а нерідко й більшість) вони обслуговують на іноземних ринках капіталу. Наприклад, японська фірма, яка переводить свої виробничі потужності у Південну Корею, може запозичити необхідні кошти у корейських банків або випустити акції чи облігації на корейський фондовий ринок. Таким чином, пряме іноземне інвестування не є наслідком різниці у доході на капітал. Така різниця – головна причина існування портфельних інвестицій, а транснаціональна компанія створюється для отримання переваг специфічного економічного середовища. Одержання другорядних прибутків від загального рівня відсоткової ставки і доходу на капітал не є метою її заснування. Якщо якась компанія вирішує розгорнути виробництво в іншій країні, то таке рішення зумовлено не відмінністю між вітчизняними та іноземними відсотковими ставками, а можливістю отримання прибутку від ведення основного бізнесу.

По-друге, іноземні та місцеві фірми завжди перебувають у нерівних умовах. Якщо іноземна фірма є абсолютно ідентичною місцевій, то навряд чи вона вважатиме прибутковим і доцільним входження на місцевий ринок.

ТНК повинна мати особливі переваги, як, наприклад, іншу технологію або нижчі витрати завдяки масштабу виробництва, їх реалізація впливатиме на конкурентоспроможність іноземної фірми і виокремлюватиме її з низки місцевих компаній. Отже, прямі іноземні інвестиції не є наслідком відмінностей у доході на капітал. Прямі іноземні інвестиції реалізуються в довгостроковій діяльності компанії за рубежем.

Таким чином, прямі іноземні інвестиції – це інвестиції, які забезпечують володіння зарубіжною діяльністю господарської одиниці або контроль за нею, реалізуються в отриманні прибутку від ведення основного бізнесу, є довгостроковими.

Здійснення прямого іноземного інвестування – процес перенесення господарської діяльності компанії за рубіж. Таке перенесення неможливо оцінити однозначно. Зі зміною середовища господарювання у ТНК виникає коло проблем, яких вона не мала, коли функціонувала як національна. Таких проблем не мають і національні компанії, у господарський простір яких входить іноземний інвестор. Іноземний підрозділ потрапляє у не вигідне становище порівняно з материнською і місцевими компаніями. Нерівність становища – фактор, який робить перенесення діяльності за рубіж не вигідним.

По-перше, ТНК стикаються з певним набором ризиків, не властивих національним компаніям. Насамперед це валютні ризики і ризик можливої експропріації або непослідовних дій уряду. Якщо фірма та її власники з самого початку не зорієнтовані на надмірний ризик, невизначеність зовнішнього середовища може призвести до справжніх (і немалих) витрат для ТНК.

По-друге, підтримання власних виробничих потужностей і дочірніх компаній за рубежем потребує витрат на комунікацію і транспортування, які не є необхідними для місцевих фірм. Такі витрати включають і міжнародні телефонні розмови, і вартість міжнародних перельотів, так само як і вартість втраченого часу внаслідок затримання пошти тощо. Витрати ТНК неминуче зростають.

По-третє, відмінності у мові та культурі між рідною для ТНК та іноземною країнами, з якими національні фірми не стикаються. Вони завжди створюють додаткові витрати для корпорації.

По-четверте, ТНК, принаймні на початку, не має тісних контактів з національною бізнес-спільнотою, не володіє повною інформацією щодо податкового права та інших урядових процедур. Місцеві закони часто спрямовані на те, щоб поставити ТНК у менш вигідне становище.

По-п'яте, транснаціональним фірмам доводиться нерідко відправляти своїх управлінців і технічний персонал у тривалі зарубіжні відрядження. Зазвичай лише вища заробітна плата – єдиний стимул до таких поїздок. Зростання витрат на заробітну плату також є додатковим порівняно з витратами національних компаній.

З огляду на виникнення вагомих додаткових витрат при здійсненні компанією прямого іноземного інвестування її входження в іноземне господарське середовище можливе лише за умови існування переваг, які компенсують всі витрати. Тому будь-який аналіз прямого іноземного інвестування передбачає виявлення сприятливих умов, які змогли б компенсувати недоліки іноземного виробництва. Один з підходів виявлення таких переваг запропонував американський учений Д. Данніг. Його методика стала широко відомою під назвою “OLI-підхід”.

За Д. Даннінгом, для здійснення іноземного інвестування необхідні три умови.

Умова перша. Фірма повинна мати перевагу власності (ownership advantage, літера O в аббревіатурі OLI). Перевага власності – те, що дає фірмі достатньо ринкової влади, щоб компенсувати втрати від зарубіжного виробництва. Така перевага може мати матеріальний і нематеріальний характер. До переваг власності матеріального характеру відносять продукти або виробничі процеси, до яких фірма не мала доступу на власному ринку (патенти, креслення, торговельна таємниця та ін.). Переваги нематеріального характеру мають торговельна марка, репутація якості та ін.

Умова друга. Іноземний ринок повинен пропонувати перевагу місцезнаходження (location advantage, літера L в OLI). Така перевага означає, що виробництво в іноземній країні буде вигіднішим, ніж виробництво вдома та експорт. Митні податки, квоти, транспортні витрати та низькі ціни на фактори виробництва – найбільш очевидні джерела переваги місцезнаходження. Нематеріальні фактори, як, наприклад, доступ до споживачів, також відіграють істотну роль: багато ТНК діють у сферах, де надання послуги «на місці» є невід’ємною частиною бізнесу компанії (наприклад, готельні послуги).

Умова третя. ТНК повинні мати переваги від інтерналізації (internalization advantage, літера I в OLI). Ця умова є найбільш абстрактною з усіх трьох, її можна з’ясувати, розглядаючи альтернативи прямому інвестуванню. Виконання перших двох умов ще не є достатнім для прийняття фірмою рішення про іноземне інвестування. Навіть якщо фірма має переваги від власного продукту або виробничого процесу (перша умова), навіть якщо існування митних податків і транспортних витрат робить виробництво за рубежем більш прибутковим порівняно з експортом (друга умова), питання про заснування іноземних філій все одно остаточно не вирішено. Залишаються альтернативи: передача ліцензії іноземній фірмі на виготовлення товару або на виробничий процес, яка дає змогу продати їй креслення і не розпочинати складний і недешевий процес створення іноземних потужностей. Рішення на користь вивезення капіталу у формі інвестицій приймається у тому разі, якщо фірма матиме переваги інтерналізації. Вони виявляються в тому, що продукт краще виробляється,

а виробничий процес краще використовується всередині фірми, ніж іншими учасниками ринку. Таким чином, за Д. Даннінгом, переваги інтерналізації можуть розглядатися як достатня умова перенесення виробництва за рубіж, яка може виникнути лише за наявності перших двох умов.

Отже, прямі іноземні інвестиції є формою реалізації транснаціональної діяльності фірми, а прийняття компанією рішення про пряме іноземне інвестування залежить від того, чи зможуть переваги інвестування компенсувати недоліки, що супроводжують перенесення виробництва за рубіж.

6 ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ПІДПРИЄМСТВ З ІНОЗЕМНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ ТА ІНОЗЕМНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Корпоративна форма іноземного інвестування має місце у разі: створення іноземним інвестором самостійно або за участю українських суб'єктів господарювання господарських організацій; набуття іноземним інвестором корпоративних прав діючої господарської організації або цілісного майнового комплексу унітарного підприємства; створення іноземним інвестором з правами юридичної особи філії або представництва, реєстрація яких здійснюється відповідно до Інструкції про порядок реєстрації представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні, затвердженої наказом Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України.

Особливу роль серед організаційно-правових форм іноземного інвестування відіграють підприємства з іноземними інвестиціями (ПІІ) та іноземні підприємства, особливості правового статусу яких визначаються ГК України (ч. 2 ст. 63, статті 116, 117) та Законом «Про режим іноземного інвестування» (оперує лише поняттям підприємства з іноземними інвестиціями – п. 3 ст. 1, статті 16 – 21).

Підприємством з іноземними інвестиціями є підприємство (господарська організація) будь-якої організаційно-правової форми, в статутному фонді якого не менш ніж 10 відсотків становить іноземна інвестиція.

Іноземне підприємство – різновид підприємства з іноземними інвестиціями. Характерною ознакою іноземного підприємства є 100-відсоткова іноземна інвестиція в його статутному капіталі (фонді).

Набуття спеціального статусу – підприємства з іноземними інвестиціями або іноземного підприємства – відбувається з дня зарахування іноземної інвестиції на баланс такої організації.

Іноземні інвестиції та інвестиції українських партнерів, у т. ч. внески до статутного фонду таких підприємств, оцінюються в іноземній конвертованій валюті та у валюті України за домовленістю сторін на основі цін міжнародних ринків або ринку України. При цьому перерахування

інвестиційних сум в іноземній валюті у валюту України здійснюється за офіційним курсом валюти України, встановленим Національним банком України.

До установчих документів підприємств з іноземними інвестиціями (іноземного підприємства) ставляться спеціальні вимоги: крім відомостей, передбачених законодавством України для відповідних організаційно-правових форм підприємств, вони також повинні містити відомості про державну належність засновників такого підприємства.

Іноземна юридична особа, засновуючи або беручи участь у заснуванні на території України суб'єкта підприємницької діяльності, повинна засвідчити свою реєстрацію у країні місцезнаходження відповідним документом, яким може бути витяг із торговельного, банківського або судового реєстру тощо (п. 5 Положення про державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України).

Майно, що ввозиться в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного фонду підприємств з іноземними інвестиціями (крім товарів для реалізації або власного споживання), звільняється від обкладення митом. Порядок ввезення такого майна на територію України визначається ст. 18 Закону України «Про режим іноземного інвестування» та Постановою Кабінету Міністрів України «Про порядок видачі, обліку і погашення векселів, виданих під час ввезення в Україну майна як внеску іноземного інвестора до статутного фонду підприємства з іноземними інвестиціями, а також за договорами (контрактами) про спільну інвестиційну діяльність, та сплати ввізного мита у разі відчуження цього майна».

Підприємство з іноземними інвестиціями є самостійним у здійсненні господарської діяльності. Воно самостійно визначає умови реалізації продукції (робіт, послуг), у тому числі ціну на них, якщо інше не передбачено законодавством України.

Продукція цих підприємств не підлягає ліцензуванню і квотуванню за умови їх сертифікації як продукції власного виробництва у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Оподаткування підприємств з іноземними інвестиціями (іноземних підприємств) здійснюється у загальному для всіх суб'єктів підприємницької діяльності порядку, тобто відповідно до податкового законодавства України.

Охорона та здійснення підприємствами з іноземними інвестиціями прав інтелектуальної власності забезпечується згідно із законодавством України. Ці підприємства самостійно приймають рішення про патентування (реєстрацію) в Україні та за рубежом винаходів, промислових зразків, товарних знаків та інших об'єктів інтелектуальної власності, які їм належать, керуючись при цьому українським законодавством.

Законом можуть бути визначені галузі господарювання та території, на яких установлюється загальний розмір участі іноземного інвестора, а також території, на яких діяльність підприємств з іноземними інвестиціями (іноземних підприємств) обмежується або забороняється, виходячи з вимог забезпечення національної безпеки.

7 ОСОБЛИВОСТІ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ДОГОВОРУ

Хоча здійснення іноземних інвестицій у формі підприємств з іноземними інвестиціями є чи не найпоширенішою формою, іноземні інвестиції можуть здійснюватися і в інших формах, зокрема шляхом укладення концесійних договорів та договорів про спільну інвестиційну діяльність.

Відносини щодо вкладення іноземних інвестицій опосередковуються за допомогою інвестиційного договору за участю іноземного інвестора. Цей договір має такі характерні ознаки:

1) особливий суб'єктний склад: однією із сторін договору має бути іноземний інвестор;

2) предмет договору – іноземна інвестиція, що здійснюється в будь-якій не забороненій законодавством України формі і розмір якої фіксується в договорі;

3) об'єкт інвестування, не заборонений законодавством України щодо іноземних інвестицій;

4) мета договору – здійснення іноземної інвестиції і отримання як результату прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту;

5) необхідність дотримання письмової форми (а в передбачених законодавством випадках – нотаріально засвідченої); оскільки інвестиційна діяльність є різновидом зовнішньоекономічної діяльності (ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»), то при укладенні інвестиційних договорів, які опосередковують здійснення іноземного інвестування спільно з іноземними інвесторами та вітчизняними суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), слід дотримуватися спеціальних вимог щодо форми та змісту договору, притаманних зовнішньоекономічним контрактам, якщо законодавство про режим іноземного інвестування та спеціальні закони не передбачають іншого.

При укладенні таких договорів застосовується Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів), затверджене Наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції № 201 від 06.09.2001 р. (якщо інші вимоги до змісту та форми договорів, що укладаються за участю іноземних інвесторів на території України, не передбачені законодавством України).

У сфері іноземного інвестування застосовують такі види договорів:

- засновницькі (використовуються при корпоративній формі інвестування і укладаються згідно з відповідними положеннями ГК і ЦК);
- концесійні – договори на сдачу в експлуатацію на певний період на договірних умовах надр і земельних ділянок, підприємств та інших господарських об'єктів, які належать державі або муніципальній владі;
- договори про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора (можуть мати назви: «Договори про виробничу кооперацію», «Договір про спільне виробництво» та ін.);
- договори (контракти) на користування надрами.

Одним з найбільш поширених видів договорів у сфері іноземного інвестування є договір про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора. Отримання можливості реалізувати передбачені законом гарантії захисту прав іноземних інвесторів щодо захисту інвестицій пов'язано з їх державною реєстрацією, порядок якої встановлений Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора».

Інвестори, що здійснюють інвестиції за договорами (контрактами) про спільне інвестування, мають деякі переваги. Зокрема, майно (крім товарів для реалізації або власного споживання), що ввозиться в Україну іноземними інвесторами на строк не менше трьох років з метою інвестування на підставі зареєстрованих договорів (контрактів), звільняється від обкладення митом. Однак прибуток, отриманий від спільної діяльності за такими договорами (контрактами), оподатковується відповідно до законодавства України (тобто в загальному для національних суб'єктів підприємницької діяльності порядку).

Різновидом договорів про спільне інвестування є договір про виробничу кооперацію. За цим договором два і більше учасників господарських відносин, у т. ч. іноземний інвестор, беруть на себе зобов'язання з метою досягнення спільного господарського результату в різних сферах співробітництва (виробничій, науково-технічній, збутовій, управлінській тощо). Характерними особливостями такого договору є:

- мета – досягнення спільного господарського результату (випуск готової продукції, передача однією стороною результатів своєї діяльності іншій для забезпечення кожному із учасників кооперації можливості досягнення передбаченого в договорі кінцевого результату);

- фіксація в договорі організаційно-правового механізму координації спільної діяльності учасників.

Лаконічність національного законодавства щодо особливості встановлення договірних відносин у сфері виробничої кооперації між іноземними та вітчизняними суб'єктами господарювання зумовлює доцільність використання розроблених Європейською комісією ООН рекомендацій щодо складання договорів:

- про спорудження великих промислових об'єктів;
- міжнародну передачу виробничого досвіду і знань у машинобудуванні;
- промислове співробітництво;
- сумісну діяльність між сторонами, які об'єдналися для здійснення конкретного проекту;
- неконсультативний інжиніринг;
- надання міжнародних послуг, пов'язаних з матеріально-технічним обслуговуванням, ремонтом та експлуатацією промислових та інших споруд.

Іншою комісією ООН – з права міжнародної торгівлі – розроблено Правові рекомендації щодо складання міжнародних контрактів на будівництво промислових об'єктів.

Виділення договорів (контрактів) про користування надрами в окремий вид інвестиційних договорів за участю іноземного інвестора зумовлено особливим правовим режимом природних ресурсів, що становлять об'єкт права власності українського народу і, відповідно, характеризуються особливим порядком установалення договірних відносин.

Зазначені відносини регулюються Законом України «Про іноземні інвестиції» і «Природоохоронним» законодавством. Так, ст. 3 Закону України «Про режим іноземного інвестування» до форм здійснення іноземних інвестицій відносить придбання іноземним інвестором самостійно або за участю українських юридичних чи фізичних осіб прав на користування землею та використання на території України її природних ресурсів (частиною яких є надра). Водночас ст. 13 Кодексу України про надра встановлює, що користувачами надр можуть бути підприємства, установи, організації, громадяни України, іноземні юридичні особи та громадяни, а ст. 68 цього Кодексу передбачає, що іноземним юридичним особам і громадянам надра у користування та право на перероблення мінеральної сировини надаються на конкурсній основі на підставі угод (контрактів), які укладаються відповідно до вимог зазначеного Кодексу, інших законодавчих актів України та в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Порядок укладення контрактів на користування надрами за участю іноземних юридичних осіб і громадян визначається Положенням про порядок організації і проведення міжнародних конкурсів (тендерів) для укладення контрактів на користування надрами, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України.

Усі види користування надрами згідно із ст. 16 Кодексу про надра підлягають ліцензуванню відповідно до порядку, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України № 1540 від 02.10.2003 р. Право отримати таку ліцензію передається переможцеві міжнародного конкурсу (тендера) на підставі підписаного між ним і замовником тендера контракту на користування надрами (ч. 2 п. 44 Положення про порядок організації і

проведення міжнародних конкурсів (тендерів) для укладення контрактів на користування надрами). До типових умов такого контракту належать: сторони і предмет контракту; район проведення робіт; терміни та поняття, які використовуються в контракті; права сторін (учасників); оператор (власник спеціального дозволу (ліцензії) або інша юридична особа, призначена його власником для проведення ліцензійної діяльності на об'єкті тендера); заміна оператора; відповідальність сторін (учасників); умови повернення площ, які надаватимуться переможцеві конкурсу (тендера), і продовження терміну діяльності на об'єкті; умови реалізації продукції; застосування українського законодавства (оподаткування, нагляд і контроль, охорона навколишнього природного середовища, охорона надр і раціональне використання мінеральної сировини, припинення діяльності, право власності на геологічну інформацію тощо); форс-мажорні обставини; використання українського потенціалу, підготовка національних кадрів; розв'язання спорів та арбітраж; порядок проведення та фінансування ліквідаційних робіт на об'єкті користування надрами; зобов'язання щодо конфіденційності; інформування сторін контракту; повноваження на підпис контракту. Угоди про розподіл продукції також пов'язані з використанням іноземними інвесторами природних ресурсів.

Відповідно до угоди про розподіл продукції одна сторона (Україна (держава)) доручає іншій стороні (інвестору) на певний строк проведення пошуку, розвідки та видобування корисних копалин на певній ділянці (ділянках) надр та ведення пов'язаних з угодою робіт, а інвестор зобов'язується виконати доручені роботи за свої кошти і на свій ризик з наступною компенсацією витрат і отриманням плати (винагороди) у вигляді частини прибуткової продукції.

Відносини, що складаються в процесі укладення та виконання таких договорів, регулюються Законом України «Про угоди про розподіл продукції», що визначає:

а) учасників цих відносин: інвесторів і державу (в особі Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, на території якого розташована ділянка надр, що передається в користування на умовах угоди про розподіл продукції); постійно діючу міжвідомчу комісію, яка утворюється Кабінетом Міністрів України у складі представників державних органів, органів місцевого самоврядування, народних депутатів України і уповноважена вирішувати питання з організації укладення та виконання угод про розподіл продукції;

б) умови укладення угоди про розподіл продукції (ст. 6);

в) конкурсні засади визначення інвестора, з яким укладається угода про розподіл продукції (ст. 7);

г) вимоги до угоди про розподіл продукції (ст. 8), у т. ч. до її форми (письмова) та змісту, зокрема істотних умов угоди – переліку видів

діяльності інвестора та програми обов'язкових робіт із визначенням строків виконання, обсягів і видів фінансування, технологічного обладнання та інших показників, що не можуть бути нижчими від запропонованих інвестором у конкурсній заяві, а також таких інших істотних умов:

- найменування сторін угоди та їхні реквізити;
- характеристика ділянки надр (родовищ корисних копалин), щодо якої укладається угода, у тому числі географічні координати району робіт, а також обмеження щодо глибини промислової розробки надр;
- умови надання земельної ділянки для потреб, пов'язаних з користуванням надрами, та ділянки надр;
- проект рекультивації земель, порушених під час проведення пошуку, розвідки та видобування корисних копалин;
- вид (види) користування надрами;
- перелік, обсяги і строки виконання передбачених угодою робіт;
- вимоги до якості виконуваних згідно з угодою робіт;
- права та обов'язки сторін, зокрема права інвестора щодо користування землею, надрами та інші права, а також його обов'язки, передбачені частиною п'ятою цієї статті;
- орієнтовні обсяги видобутку корисних копалин (виробленої продукції);
- умови використання корисних копалин;
- порядок визначення вартості видобутих корисних копалин;
- порядок внесення платежів за користування надрами та розмір збору за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету;
- пункт виміру;
- обов'язок інвестора доставляти вироблену продукцію в пункт виміру;
- умови визначення обсягу компенсаційної продукції;
- склад витрат, що підлягають відшкодуванню компенсаційною продукцією;
- порядок та умови розподілу прибуткової продукції між державою та інвестором;
- порядок і строк передачі державі частини прибуткової продукції, що їй належить; угодою може передбачатися передача державі грошового еквівалента частини прибуткової продукції, що належить державі;
- порядок переходу права власності на вироблену продукцію;
- порядок одержання інвестором частини прибуткової продукції, що належить йому відповідно до угоди;
- порядок переходу права власності на майно від інвестора до держави;
- порядок контролю за веденням передбачених угодою робіт,

виконанням інших умов угоди; строк, форми та зміст звітів, інформації, рахунків, що подає інвестор до міжвідомчої комісії;

– вимоги щодо повернення ділянок надр і земельних ділянок, наданих для потреб, пов'язаних з користуванням надрами, після закінчення дії угоди у разі її дострокового припинення або закінчення окремих етапів робіт, а також строки та порядок повернення цих ділянок;

– умови внесення змін, дострокового припинення або продовження дії угоди;

– умови переуступки інвестором прав та обов'язків, передбачених угодою;

– вимоги щодо раціонального і комплексного використання та охорони надр і довкілля, безпеки та охорони праці персоналу, залученого до передбачених угодою робіт;

– порядок консервації або ліквідації гірничих об'єктів;

– строк дії угоди, дата, місце підписання та порядок набрання нею чинності;

– відповідальність сторін угоди та засоби її забезпечення;

– порядок розгляду спорів;

– строк дії угоди про розподіл продукції (ст. 14), який визначається сторонами, однак він не може перевищувати п'ятдесяти років з дня її підписання;

– порядок державної реєстрації угоди про розподіл продукції (ст. 15), що провадиться міжвідомчою комісією в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

– порядок виконання угод про розподіл продукції (статті 16 – 32);

– валютне регулювання під час виконання угод про розподіл продукції (статті 33, 34).

Контрольні запитання

1 Які характерні ознаки іноземних інвестицій?

2 Назвіть види майнових цінностей, що можуть використовуватися в процесі іноземного інвестування.

3 За яких умов іноземні інвестиції набувають спеціального правового режиму?

4 За допомогою яких нормативно-правових актів забезпечується правове регулювання іноземного інвестування в Україні?

5 Які категорії осіб можуть бути іноземними інвесторами?

6 У чому полягає специфіка правового становища іноземного інвестора?

7 В які об'єкти можуть вкладатися іноземні інвестиції?

8 У чому полягає корпоративна форма іноземного інвестування?

9 Чим відрізняється іноземне підприємство від підприємства з іноземними інвестиціями?

10 З використанням яких договорів може здійснюватися іноземне інвестування?

11 Чи можуть поєднуватися корпоративна й договірна форми іноземного інвестування? Обґрунтуйте свою відповідь.

12 Чим відрізняються угоди про розподіл продукції від решти договорів, за допомогою яких опосередковується іноземне інвестування?

8 СПІЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Перехід України до ринкової економіки зумовлює необхідність створення механізму, який би стимулював науково-технічну діяльність і допомагав би впроваджувати в життя принципи інноваційної політики. До таких принципів слід віднести:

- орієнтацію на довгострокові та середньострокові цикли інноваційних процесів;
- орієнтацію на високотехнологічні виробництва;
- орієнтацію на впровадження інноваційних процесів на підприємствах та доведення їх до кінцевого результату (із споживанням в нашій країні).

Лише мізерна частка підприємств має можливість провадити нові розробки та оновлювати виробничі потужності. Це пояснюється обмеженістю інвестиційних коштів. Інноваційний процес у розвинутих країнах – це те, що поєднує науку, техніку, економіку, підприємництво, управління, охоплює весь комплекс відносин виробництва, обміну, споживання. З усіх інновацій лише 10 % закінчується успіхом.

Ефективність проведення інноваційно-інвестиційних процесів на макrorівні залежить від умов макросередовища, а точніше, від інвестиційно-інноваційного клімату країни. У ринковій економіці інвестиційним кліматом називають сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, соціокультурних, організаційно-правових і географічних чинників, властивих тій чи іншій країні, які залучають або відштовхують інвесторів. Ранжування країн за індексом інвестиційного клімату або оберненим до нього індексом ризику є узагальнюючим показником інвестиційної привабливості країни, "барометром" для іноземних інвесторів.

Стан економічної системи визначається:

- 1) об'ємом, складом і структурою попиту;
- 2) об'ємом, складом і структурою ресурсів, що використовуються;
- 3) системою способів трансформації ресурсів у предмети, вже готові до споживання.

Для забезпечення найефективнішого використання інвестицій в інноваційних процесах слід намагатися досягти максимальної ефективності кожного параметра. При створенні СП іноземні партнери можуть допомогти усунути недоліки в потребах споживачів, поставивши на перше місце вирішення цього завдання. Унаслідок цього висувається низка факторів, тенденції яких треба відслідковувати для стабільного зростання фірми.

9 ОСОБЛИВОСТІ КОРПОРАТИВНОЇ ФОРМИ ІНВЕСТУВАННЯ

Корпоративна (в т. ч. акціонерна) форма інвестування – це вкладення коштів в акції підприємств, що мають форму акціонерних товариств, і в статутні фонди (майно) інших підприємницьких організацій корпоративного типу. До таких організацій належать господарські товариства (акціонерне, з обмеженою відповідальністю, з додатковою відповідальністю, повне і командитне товариства), виробничий кооператив, господарські об'єднання, промислово-фінансові групи. Кожна з цих господарських організацій має свої специфічні риси, що обумовлюють особливості інвестування до статутних фондів (майна) таких товариств. Інвестиції, які здійснюються у корпоративній формі, досить різноманітні, що спричиняє необхідність їх класифікації. Останню можна здійснювати за різними ознаками. Залежно від господарського результату такого інвестування розрізняють:

– *портфельні інвестиції* – вкладення коштів у невеликі за обсягом (1 – 5% статутного фонду) пакети акцій або відповідної частки коштів у статутний фонд (майно) підприємницької організації корпоративного типу з метою отримання дивідендів; зазвичай так званий портфельний інвестор вкладає інвестиції у декілька, а то й у значну кількість підприємств, страхуючи себе від значних збитків, які можуть бути спричинені негараздами в роботі одного з таких підприємств;

– *фінансові інвестиції* – придбання значних за розміром (від 10 до 40% статутного фонду) часток (пакетів акцій) у статутному фонді (майні) підприємств з метою перепродажу їх стратегічним інвесторам, якщо вартість акцій стає максимальною;

– *стратегічні інвестиції* – придбання контрольного пакета акцій або відповідної частки в майні (статутному фонді) підприємства з метою здійснення контролю за ним і отримання максимального прибутку або досягнення іншого необхідного інвестору соціального результату від діяльності такого підприємства (наприклад, забезпечення інших господарських організацій, що належать інвестору або в яких він бере участь, продукцією такого підприємства). Залежно від організаційно-правової форми підприємницької організації, у статутний фонд (майно) якої вкладаються інвестиції, розрізняють: акціонерні товариства;

товариства з обмеженою відповідальністю; товариства з додатковою відповідальністю; повні й командитні товариства; в окремих випадках – виробничі кооперативи.

Специфіка інвестування в зазначені види господарських організацій залежить від їхніх характерних рис і належності до певного виду – товариства, що належить до об'єднань капіталів, або до товариства, що є персональним об'єднанням (об'єднанням осіб).

Об'єднаннями капіталів є такі господарські організації корпоративного типу, в яких домінують майнові елементи (основний обов'язок їхніх учасників – внесення вкладів); персональна участь може бути необов'язковою (в акціонерному товаристві) або незначною (в товаристві з обмеженою відповідальністю та товаристві з додатковою відповідальністю).

Персональними об'єднаннями є такі підприємницькі організації корпоративного типу, учасники яких (або їх частина) мають брати не лише майнову, а й персональну участь (трудова, вести справи товариства) в діяльності товариства. До таких організацій належать повне і командитне товариства, а також значною мірою виробничий кооператив.

Персональна участь у цих товариствах необхідна лише у разі прийняття рішень, що відповідно до ч. 2 ст. 58 Закону України «Про господарські товариства» потребує одностайності всіх учасників.

Від виду підприємницької організації, в яку інвестор вкладає кошти, залежать обсяг і характер його прав та обов'язків, ступінь ризику та відповідальності (в передбачених законом випадках). Так, участь у підприємницьких організаціях, що належать до об'єднань капіталів, найменш обтяжлива для інвестора, оскільки потребує переважно його майнової участі, а також пов'язана з незначним ризиком щодо отримання результатів фінансово-господарської діяльності такої організації (акціонери та учасники товариства з обмеженою відповідальністю ризикують коштами, сплаченими за акції або внесеними як вклади, а учасники товариства з додатковою відповідальністю крім ризику втрати сплаченого вкладу несуть обмежену додаткову відповідальність у межах, визначених установчими документами товариства або законом (довірчі товариства)).

Учасники персональних об'єднань мають брати не лише майнову, а й персональну участь у товаристві. Остання може полягати у веденні справ товариства (повне і командитне товариства) або у трудовій участі (виробничий кооператив), хоча обов'язки вкладників командитного товариства й асоційованих членів сільськогосподарського виробничого кооперативу обмежуються лише внесенням вкладу. Учасники персональних товариств або їх частина (повні учасники в командитному товаристві) зазвичай несуть додаткову відповідальність за зобов'язаннями товариства, якщо закон не передбачає іншого.

10 ПЕРЕВАГИ І ЗАГРОЗИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

90% прямих іноземних інвестицій у світовій економіці здійснюється через транснаціональні корпорації. Сумарні зарубіжні інвестиції ТНК сьогодні відіграють суттєвішу роль, ніж торгівля. Формами вивезення капіталу є прямі й портфельні інвестиції, а також позики і кредити. Найбільш суттєві – прямі інвестиції, що перевищили в середині 90-х років 3 трлн доларів США. Причиною зарубіжного інвестування часто стає інтерес до природних ресурсів країн, що приймають капітал, з метою забезпечення гарантованого постачання своїх підприємств сировиною. За рахунок зарубіжних інвестицій США, наприклад, отримують всі імпортовані фосфати, мідь, олово, 75% марганцевої та залізної руди; Японія – 40% бокситів, 50% нікелю, 60% мідної руди.

В українських регіонах велика увага в організації інвестиційного процесу приділяється залученню іноземних інвестицій. Серед численних факторів, що визначають закономірності іноземного інвестування, – соціально–культурне середовище відповідної території, яке є вагомою передумовою міжнародних економічних зв'язків, у тому числі реалізації інвестиційних проектів. Оскільки світогляд значної частини населення був сформований у період планової економічної системи та декларованої загальнонародної власності на засоби виробництва, сприйняття пересічним українцем представника великого бізнесу є неоднозначним. Більше того, досвід іноземного інвестування в новітній економічній історії України, на жаль, має багато негативних прикладів співпраці з іноземними інвесторами. Загрози, що у суспільній свідомості пов'язані зі зростанням присутності іноземного бізнесу, в першу чергу транснаціонального капіталу, в Україні цілком логічні й мають місце в інших країнах світу. Так, серед найбільших небезпек – загроза національному товаровиробникові. З огляду на низьку конкурентоспроможність більшості українських сфер економічної діяльності входження на галузеві ринки потужних іноземних конкурентів дійсно становить загрозу витіснення місцевого товаровиробника. Тим самим стає реальністю некерована зміна галузевої структури виробництва, аж до повного перепрофілювання або закриття підприємств з переважною участю іноземного капіталу. Зазначені небезпеки посилюються скороченням зайнятості та загостренням соціальної напруженості міст і регіонів.

Узагальнення світового досвіду співпраці з транснаціональним капіталом дає змогу відокремити чинники впливу на країну-отримувача прямих іноземних інвестицій.

Фактори позитивного впливу: позитивний демонстраційний ефект; мультиплікаційний ефект в економіці міста або регіону та збільшення створеного національного продукту; пільги місцевим постачальникам і технічна допомога для дотримання власних технічних вимог; конкуренція для місцевих товаровиробників, що приводить до удосконалення виробництва останніх; програми підвищення кваліфікації працівників, що приводить до удосконалення якості пропозиції на ринку праці; бюджетні надходження.

Фактори негативного впливу: послаблення конкурентних позицій місцевих товаровиробників; структурне безробіття через конкуренцію з підприємством з іноземними інвестиціями; залежність від іноземних інвесторів; репатріація прибутків; погіршення екологічної ситуації; посилення монополістичних тенденцій на ринках; конфлікт інтересів країни-одержувача та іноземних інвесторів; сприяння переміщенню ресурсів за рубіж; поглиблення соціальної диференціації.

Таким чином, небезпека прямих іноземних інвестицій має бути цілком підконтрольною суб'єктам державної економічної політики на всіх етапах залучення іноземного капіталу – від питань розподілу власності до антимонопольної корекції. Уникнення зазначених та інших можливих небезпек лежить у площині захисту національних інтересів цивілізованими методами, засобами ринкового контролю та нормативно-правовими важелями регулювання. Це означає, що реалізація певного інвестиційного проекту має базуватися насамперед на дотриманні норм українського та міжнародного законодавства, містити повний перелік необхідних правових процедур. Усі сторони інвестиційного процесу повинні виконувати взяті на себе зобов'язання та нести відповідальність за їх невиконання.

Запитання для самоперевірки

1 Якими є роль і значення іноземних інвестицій у муніципальному розвитку?

2 Назвіть основні складові мотивації інвестора щодо здійснення зарубіжних інвестицій.

3 У яких формах здійснюється пряме іноземне інвестування?

4 Яким є місце Вашого регіону згідно з територіальною диференціацією прямого іноземного інвестування і чому?

5 Чи існують дієві методи мінімізації небезпек іноземного інвестування?

6 Позитивні наслідки іноземного інвестування. Чи можна їх розширити?

Контрольні тести

Чи є правильними наведені нижче твердження (так / ні)? Якщо ні, то виправте їх.

1 Прямі іноземні інвестиції – необхідна умова подолання системної економічної кризи країни з перехідною економікою.

2 Іноземні інвестиції – це цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

3 Іноземні інвестиції здійснюються у формі прямих і портфельних інвестицій.

4 Основною умовою залучення іноземних інвесторів на територію країни є податкові пільги.

5 Підприємство з іноземними інвестиціями – це створене відповідно до законодавства України підприємство (організація) будь-якої організаційно-правової форми, іноземна інвестиція в статутному фонді якого (за його наявності) становить не менше 40%.

Теми рефератів

1 Охарактеризуйте позитивні наслідки залучення іноземного капіталу до Вашого міста.

2 Які з галузей господарства Вашого міста потребують іноземних інвестицій з точки зору удосконалення галузевої структури? Поясніть свою думку.

3 На яких підприємствах хочуть працювати мешканці вашого міста: з українським чи іноземним капіталом?

4 Як часто трапляються випадки, коли трудові українські мігранти повертаються на Батьківщину і започатковують свій власний бізнес? Чи можна це назвати іноземним інвестуванням?

5 Прокоментуйте регіональну диференціацію прямих іноземних інвестицій в Україні.

11 ОСОБЛИВОСТІ ЛІКВІДАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ З ІНОЗЕМНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ

Згідно зі ст. 11 Закону України № 93/96 у випадку припинення інвестиційної діяльності іноземний інвестор має право на повернення своїх інвестицій. Так, вони мають бути повернені не пізніше шести місяців із дня припинення інвестиційної діяльності у натуральній формі або у валюті інвестування у сумі фактичного внеску (з урахуванням можливого зменшення статутного фонду) без сплати мита, а також доходів від цих

інвестицій у грошовій або товарній формі за реальною ринковою вартістю на момент припинення інвестиційної діяльності, якщо інше не встановлено законодавством або міжнародними договорами України.

У випадку ліквідації ПІІ іноземний інвестор (так само як і інші учасники) протягом наступних шести місяців з моменту опублікування інформації про ліквідацію товариства може одержати: всю суму внеску й додатково суму прибутку, пропорційну його частці, якщо ПІІ працювало успішно; тільки суму внеску, якщо прибутку не виявлено; суму, меншу, ніж сума внеску, якщо підприємство працювало збитково; нічого, якщо підприємство виявилось банкрутом і сума його зобов'язань перевищила суму власного капіталу.

Два останніх варіанти пов'язані з тим фактом, що згідно із Законом України «Про господарчі товариства», всі учасники товариства несуть відповідальність у межах їхніх внесків. Закон № 93/96 при поверненні іноземної інвестиції враховує можливість зменшення статутного фонду. В найгіршому випадку інвестор втрачає свою інвестицію, при цьому виплати додаткових коштів на погашення боргів товариства (якщо це не товариство з додатковою або повною відповідальністю) від нього не вимагатимуть.

ПОРЯДОК ЛІКВІДАЦІЇ ПІІ

Розрахунки з учасниками – один з останніх етапів ліквідації ПІІ. Сам процес ліквідації починається з ухвалення рішення про це власниками на загальних зборах. Вони створюють ліквідаційну комісію, функції якої можуть бути покладені на орган управління підприємством. Ліквідаційна комісія розміщає в офіційній пресі за місцезнаходженням підприємства публікацію про його ліквідацію, а також про порядок і термін пред'явлення кредитором претензій, проводить обов'язкову інвентаризацію майна, виявляє дебіторів і кредиторів, визначає з ними наявність і розміри заборгованостей, складає ліквідаційний баланс.

Єдиним документом, в якому уточнюються терміни подання та складання ліквідаційного балансу, є Інструкція про порядок обліку платників податків, затверджена Наказом ГНАУ № 80 від 19 лютого 1998 р. Ліквідаційний баланс має бути складений у формі річного звіту на дату ухвалення рішення про ліквідацію. Якщо, наприклад, загальні збори, що прийняли рішення про ліквідацію ПІІ, відбулися 12 червня, то звітність має складатися за період з 1 січня по 12 червня включно. Часу на складання звіту надається зовсім небагато. Його необхідно подати для перевірки до податкового органу протягом 10 днів із дня подання заяви за формою № 8-ОПП, яку, в свою чергу, слід подати протягом трьох днів після ухвалення рішення про ліквідацію (в цьому прикладі – до 26 червня). Хоча зазвичай ще протягом двох місяців з моменту опублікування повідомлення про ліквідацію кредитори мають право на заявлення претензій. Та й інвентаризація потребує часу. Стаття 111 нового Цивільного кодексу України, що набрав чинності з 1 січня 2004 р., цілком розумно передбачає

складання двох ліквідаційних балансів: проміжного, який має містити відомості про склад майна ліквідованої юридичної особи, перелік пред'явлених кредиторами вимог, а також результати їх розгляду; остаточного – після завершення розрахунків із кредиторами.

Протягом місяця після одержання заяви за формою № 8-ОПП орган податкової служби приймає рішення про проведення документальної перевірки ліквідованого платника податків. І тільки після перевірки та з'ясування відсутності в нього податкової заборгованості на адресу органу, що реєструє, надсилається довідка про зняття з обліку платника податків за формою № 12-ОПП.

Крім цього, ліквідаційна комісія повинна: організувати аудиторську перевірку, яка має підтвердити вірогідність і повноту ліквідаційного балансу (звільняються від цього тільки товариства з річним господарським обігом менш ніж 250 неоподатковуваних податком мінімумів доходів громадян); закрити рахунки в установах банків, у тому числі валютні; здати до архіву документи, що підлягають тривалому збереженню (це, як мінімум, документи пов'язані з оплатою праці робітників); здати печатки і штампи до органу внутрішніх справ.

ПОВЕРНЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Найскладнішим завданням для ліквідаційної комісії є, безперечно, підготовка відомостей про остаточний розподіл коштів і майна між власниками. Їм має дістатися те, що залишилося після розрахунків із всіма іншими кредиторами: працівниками з оплати праці; бюджетом за податками; банками за кредитами; постачальниками та іншими кредиторами.

Розмір коштів, що повертаються власникам, визначається на підставі даних ліквідаційного балансу. Якщо підсумок першого розділу пасиву балансу «Власний капітал» більший, ніж величина статутного капіталу, що належить до цього ж розділу, то власники не тільки повертають свої інвестиції, а й одержують дохід від їх використання. Інакше повернути вони зможуть менше, ніж вони вклали.

Повертати належним інвесторам кошти можна не тільки в грошовій формі, а й у натуральній за умови, що інвестор згоден з цим, і його згоду зафіксовано документально – або в статуті, або в протоколі зборів, які приймають рішення про ліквідацію підприємства. Разом з тим це не означає, наприклад, що для повного розрахунку досить віддати інвесторові зношене протягом декількох років обладнання. В цьому випадку необхідно визначити й доплатити різницю між вартістю частки іноземного інвестора та залишковою вартістю обладнання. При цьому не обов'язково спиратися тільки на дані попереднього фінансового обліку, в якому знос нерідко відображається формально. Можна залучити професійних оцінювачів для визначення справедливої вартості активів, що повертаються, або здійснити переоцінку самостійно за рішенням загальних зборів і відобразити ці зміни у фінансовій звітності. Слід зазначити, що

стандарти бухгалтерського обліку не забороняють проведення переоцінки майже всіх активів протягом усієї діяльності підприємства. Основні вимоги при цьому – дотримання єдиної облікової політики й чітке документальне оформлення. Якщо на підприємстві із самого початку діяльності був розроблений і застосовувався на практиці порядок переоцінки активів, то при ліквідації виникатиме набагато менше проблем і з визначенням реальної величини власного капіталу, і з розрахунками з інвесторами, що здійснюються в натуральному вигляді – основними коштами, нематеріальними активами, товарами, матеріалами та цінними паперами.

Іноземний інвестор може виявити бажання повернути свою інвестицію в натуральному вигляді. Чи завжди це можливо?

Розглянемо цілком імовірну ситуацію.

Статутний фонд ПІІ становить 550000 грн, або 100000 дол. США, з урахуванням курсу НБУ 5,5 грн / 1 дол. США. Іноземний інвестор зробив внесок у вигляді обладнання за ціною 220000 грн, або 40000 дол. США. Його частка становить 40 %. В установчих документах було передбачено, що при ліквідації ПІІ іноземному інвестору повертається це обладнання. Залишкова вартість обладнання за даними обліку становить 185500 грн. За даними ліквідаційного балансу після розрахунків з усіма кредиторами між учасниками необхідно розподілити кошти, що залишилися, у сумі 318000 грн, у тому числі вартість обладнання. Курс НБУ на цей момент становить 5,3 грн / 1дол. США.

Іноземному інвестору необхідно повернути його внесок у розмірі 127200 грн ($318000 \times 40\%$), або 24000 дол. США ($127200 : 5,3$). Якщо віддати обладнання іноземному інвесторові, то він одержить більше коштів, ніж йому належить, оскільки вартість обладнання на момент розподілу становить 185500 грн, або 35000 дол. США. Тому необхідно прийняти рішення: 1) або він погоджується компенсувати іншим учасникам різницю в розмірі 58300 грн, або 11000 дол. США; 2) або відмовляється від одержання внеску в натуральному вигляді, дає згоду на реалізацію обладнання і повернення належної йому частки в грошовій формі.

У цьому випадку слід пам'ятати, що при реалізації основних засобів, внесених як іноземна інвестиція, до закінчення трирічного терміну з моменту їх ввезення підприємство має сплатити мито.

На практиці можуть траплятися і більш складні ситуації.

Для безперешкодної репатріації іноземним інвестором інвестиції, що йому повертається, необхідно зняти її з реєстрації, повідомивши про це відповідний орган. За цієї умови майно при вивезенні не обкладається митом, іноземну валюту отримує емітент і переводить колишньому інвестору-нерезиденту на законних підставах.

Крім того, необхідно визначитися з оподаткуванням коштів, що повертаються інвесторам.

ОПОДАТКУВАННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Щодо суми самої іноземної інвестиції, то при її поверненні внаслідок ліквідації ПІІ податкових проблем майже не виникає. Згідно з підпунктом 4.2.12 ст. 4 Закону про прибуток до складу валових доходів не входять кошти або майно, що повертаються власникові корпоративних прав після повної або остаточної ліквідації юридичної особи-емітента, але не вище номінальної вартості акцій (часток, паїв). При оподаткуванні доходів від цих інвестицій (у випадку їх одержання) має значення: ким є кожен іноземний інвестор – фізичною або юридичною особою; яким чином отримано дохід – безпосередньо, через посередника або постійне представництво; у якій формі виплачуються доходи – грошовій або товарній; чи існує угода про запобігання подвійному оподаткуванню з державою інвестора-нерезидента.

Якщо інвестор є нерезидентом-юридичною особою і здійснює свою діяльність через постійне представництво, то її результати обкладаються податком у загальному порядку. Цей порядок сформульовано у підпункті 7.8.9 ст. 7 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» у такий спосіб:

«...у разі коли під час розподілу ліквідаційною комісією коштів чи майна платника податку, що ліквідується, власник корпоративних прав отримує кошти або майно, сума (для майна – звичайна вартість) яких відрізняється від суми витрат, понесених таким платником на придбання таких корпоративних прав, то сума такого перевищення включається до складу валових доходів такого платника податку, а від'ємна сума включається до складу його валових витрат. При цьому такий розподіл не вважається виплатою дивідендів».

Таким чином, постійне представництво або сплатить із суми отриманих доходів 30 % податку на прибуток, або зменшить загальну по представництву суму оподаткованого прибутку.

Згідно з підпунктом 13.2 ст. 13 Закону про прибуток якщо резидент або постійне представництво здійснює на користь нерезидента або вповноваженої ним особи будь-яку виплату з доходу з джерелом його походження в Україні, отриманого таким нерезидентом від проведення господарської діяльності (в тому числі на рахунки нерезидента, що ведуться в гривнях), то вони зобов'язані утримувати податок з таких доходів за ставкою 15 % від їхньої суми, якщо інше не передбачено нормами чинних міжнародних угод.

Міжнародні угоди про запобігання подвійному оподаткуванню укладаються з кожною державою окремо, і багато ПІІ вже стикнулися з ними при визначенні порядку оподаткування дивідендів, що виплачуються іноземним інвесторам. Але вже було зазначено, що виплата доходу при ліквідації ПІІ не належить до дивідендів. У більшості угод ці суми чітко не визначено. Навряд чи їх можна вважати результатом відчуження

майна. А якщо вони входять до розділу «Інші доходи», то їх оподаткування здійснюється зазвичай в країні резиденції, і в такому випадку резиденту України або постійному представництву не потрібно застосовувати 15-відсотковий податок. Однак податкові органи можуть з цим і не погодитися. Якщо підприємство все ж таки змушено заплатити 15-відсотковий податок, то варто заздалегідь подумати про виплату наявних сум нерозподіленого прибутку у вигляді, наприклад, дивідендів, якщо за міжнародною угодою ставка їх оподаткування є невисокою або нульовою. Крім того, в цьому випадку слід уточнити порядок оподаткування таких доходів у країні резиденції іноземного інвестора.

Тепер розглянемо порядок оподаткування доходів фізичних осіб. Іноземними інвесторами є іноземці, які не мають постійного місця проживання в Україні, тобто проживають на її території в цілому менш ніж 183 дні протягом календарного року. Порядок оподаткування доходів, що одержує ця категорія громадян із джерел в Україні, встановлений ст. 15 Декрету КМУ «Про прибутковий податок з громадян»: податок утримується в джерела виплати доходів за ставкою 20 % без виключення з доходу неоподаткованого мінімуму та пільг. Але й тут існує застереження: якщо інше не передбачено міжнародними договорами з усунення подвійного оподаткування доходів громадян. Зазначене раніше поняття «інші доходи» в цих договорах стосується як юридичних, так і фізичних осіб. Таким чином, оподаткування доходів від інвестицій нерезидентів-фізичних осіб може бути здійснено (залежно від умов конкретної угоди) також тільки в країні їх постійного проживання. У випадку цілком можливої незгоди з цим податкової інспекції питання доведеться вирішувати на більш високому рівні.

ІНШІ СПОСОБИ ЛІКВІДАЦІЇ ПІІ

Було розглянуто порядок ліквідації підприємства за власним бажанням, але існують і інші варіанти ліквідації: у зв'язку з банкрутством; внаслідок реорганізації – злиття або приєднання.

У випадку банкрутства ПІІ його ліквідацію проводить ліквідатор, призначений господарським судом, у такому самому порядку, як і у разі банкрутства українських підприємств. Унаслідок цього іноземний інвестор поряд з іншими власниками втратить право на повернення своїх інвестицій.

При реорганізації попереднього підприємства необхідно вирішити, буде нове підприємство підприємством з іноземними інвестиціями чи ні. Якщо внаслідок злиття питома вага іноземної інвестиції у статутному фонді нового підприємства виявиться меншою, ніж 10 %, то для набуття статусу ПІІ воно має залучити інших іноземних інвесторів або змінити розмір статутного капіталу. Крім того, необхідно здійснити перереєстрацію іноземної інвестиції.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1

Корпорація «Дент Сплай» (США) та фірма «Стоматологія» (Україна) створили товариство з обмеженою відповідальністю «СтомаДент» з виробництва стоматологічного обладнання. З метою організації виробництва корпорація «Дент Сплай» за установчим договором внесла до статутного капіталу інтелектуальну власність (технологію виробництва). Фірма «Стоматологія» внесла до статутного капіталу технологічне обладнання. Після першого року діяльності корпорація «Дент Сплай» і фірма «Стоматологія» внесли до установчого договору зміни, згідно з якими зазначили, що технологія є спільним внеском, а обладнання – внеском до статутного капіталу корпорації «Дент Сплай». Після трирічної діяльності ТОВ «СтомаДент» один з її учасників – корпорація «Дент Сплай» – вирішив вийти із складу учасників і вимагав повернути його внесок, тобто технологічне обладнання в натурі, що було задоволено товариством. Але митні органи відмовили в оформленні вивезення іноземної інвестиції.

1 Чи правомірна відмова митних органів в оформленні вивезення інвестицій?

2 Охарактеризуйте правовий режим іноземних інвестицій.

3 У чому полягають гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності; гарантії переказу доходів, прибутків та інших сум у зв'язку з іноземними інвестиціями; гарантії використання доходів, прибутків та інших коштів, одержаних від іноземних інвестицій на території України.

Завдання 2

ЗАТ «Водолій» здійснило додаткову емісію акцій і продало їх ТОВ «Вотер Інвест» (США) в обмін на 1000 холодильних вітрин, які використовуються для збереження напоїв під час роздрібною торгівлі. В угоді, яка регламентує внесення зазначених вище холодильних вітрин до статутного фонду, вказано, що предметом цього договору є формування цілісного майнового комплексу в обмін на емітовані корпоративні права і розподіл між сторонами додаткового випуску акцій ЗАТ «Водолій». Регіональна митниця відмовила у митному оформленні майна, що ввозиться, та видала талони відмови у пропуску на митну територію України або митному оформленні товарів та інших предметів. Відмова мотивувалася підпунктом 3.2.8 п. 3.2 ст. 3 Закону України «Про податок на додану вартість», а саме тим, що майно, що ввозиться, не може розглядатися як інвестиція і має обкладатися податком на додану вартість та іншими зборами як операція з імпорту.

На думку регіональної митниці, для того щоб розглядати цю операцію як інвестицію, що не обкладається податком на додану вартість,

необхідна наявність таких фактів:

- передачі основних фондів до статутного фонду;
- формування за допомогою таких основних фондів цілісного майнового комплексу;
- отримання компенсації у вигляді корпоративних прав;
- державної реєстрації іноземної інвестиції.

Регіональна митниця вважає, що цих фактів немає, холодильні вітрини не можуть входити до цілісного майнового комплексу ЗАТ «Водолій», оскільки основним видом діяльності останнього є виробництво мінеральних вод і прохолодних напоїв. А згідно з угодою отримані холодильні вітрини ЗАТ «Водолій» має намір здавати в оперативний лізинг покупцям своїх напоїв, які здійснюють роздрібну торгівлю. Регіональна митниця посилається на п. 1 ст. 4 Закону України «Про оренду державного та комунального майна», відповідно до якого цілісний майновий комплекс – це господарський об'єкт із завершеним циклом виробництва продукції (робіт, послуг), з наданою йому земельною ділянкою, на якій його розміщено, автономними інженерними комунікаціями, системою енергопостачання. У ЗАТ «Водолій» немає земельної ділянки для розміщення холодильних вітрин, та інших, на думку регіональної митниці, ознак цілісного майнового комплексу, а також відсутня на момент звернення для митного оформлення реєстрація іноземної інвестиції в установленому законодавством України порядку.

- 1 Дайте поняття інвестиції та іноземної інвестиції.
- 2 В яких формах здійснюється інвестиційна діяльність?
- 3 Дайте поняття цілісного майнового комплексу.
- 4 Що таке інвестиційна діяльність як вид господарської діяльності?
- 5 Що таке оперативний лізинг?
- 6 Який порядок реєстрації іноземних інвестицій?
- 7 Який порядок ввезення іноземних інвестицій на територію України?
- 8 Чи правомірні дії регіональної митниці?

Завдання 3

Громадянин України Шевченко О. Д., який не є суб'єктом підприємницької діяльності (СПД), вирішив заснувати зі своїми польськими приятелями в місті Кракові підприємство з іноземними інвестиціями (ПІІ) «Вацлав». Для цього він збирається внести одну частину вкладу в статутний фонд підприємства у вигляді обладнання (комп'ютерів, комплектуючих і запасних частин до них), оцінивши її у безготівкових гривнях, а другу частину вкладу – в гривнях готівкою. Коли Шевченко О.Д. спробував провести майнові цінності через митний кордон України і Польщі, органи Державної митної служби затримали вантаж і вимагали необхідний дозвіл Міністерства економіки України на інвестування таких цінностей за рубіж. У Міністерстві економіки України відповіли

Шевченку О.Д., що він взагалі не може вносити обладнання до статутного фонду польського підприємства та оцінювати свій внесок у національній валюті України. Коли Шевченко О.Д. звернувся до банку для перерахування грошей на рахунок, відкритий у Кракові для зарахування коштів до статутного фонду ПІІ, у валютному відділі йому відповіли, що він може перерахувати кошти тільки в безготівковій формі, зареєструвавшись як СПД.

1 Наскільки правомірні дії відповідних державних органів і банку?

2 Що має робити Шевченко О.Д. і які дозволи та в якому вигляді він має отримати?

Завдання 4

Російський громадянин Белов С.К. та український суб'єкт підприємницької діяльності – фізична особа Голубенко В.Ф. уклали договір спільної діяльності, згідно з яким вони об'єднали свої вклади та зобов'язалися спільно здійснювати друкування фотографій та інші фото-послуги у місті Харкові для отримання прибутку. При цьому Белов С.К. ввіз як внесок з Росії обладнання для фотолабораторії, а Голубенко В.Ф. вклав гроші та права оренди нежитлового приміщення, пристосованого для фотолабораторії. Через два роки після початку спільної діяльності Белов С.К. вирішив продати свою частку іншій особі, а отримані від продажу кошти та свою частину прибутку репатріювати в Росію. Коли він звернувся в уповноважений банк для переказу грошей у Росію, в банку відповіли, що не здійснять переказ доти, доки Белов С.К. не надасть довідку податкового органу про сплачений їм в Україні податок на прибуток (доходи) і індивідуальну ліцензію НБУ. Крім того, до нього звернулися працівники відповідного органу Державної митної служби з вимогою сплатити ввізне мито на обладнання, яке було ввезено Беловим С.К. два роки тому за договором спільної діяльності. А Голубенко В.Ф. звернувся до суду з позовом про визнання договору купівлі-продажу частки недійсним, тому що Белов С.К. не отримав його дозволу на вчинення відчуження.

1 Чи правомірні дії органу Державної митної служби, банку та Голубенка В.Ф.?

2 Яке рішення має прийняти суд та які його правові наслідки?

3 Де буде оподатковуватися прибуток Белова С.К. – в Україні, у Росії чи в обох країнах одночасно?

Завдання 5

Анатолій, 14 років, отримав президентську стипендію та вніс її як вклад до статутного фонду товариства з обмеженою відповідальністю. Борис, 15 років, створив комп'ютерну програму та вирішив здійснити права на її використання з метою отримання прибутку. Микола, 16 років, розпорядився своїм заробітком, зробивши банківський вклад на депозит.

Наталя, 17 років, одружилася і купила акції ВАТ “Укртелеком” на вторинному ринку. Володимир, 17 років, зайнявся комерційним посередництвом. Сергій, 18 років, купував нерухомість на Кіпрі.

1 Чи міг кожен з них вчиняти відповідні дії?

2 Хто з них є інвестором?

Завдання 6

У Харкові діє підприємство з іноземними інвестиціями “Лаура”, зареєстроване у 1998 році, в статутному фонді якого міститься іноземна інвестиція в розмірі 100% статутного фонду. Засновники звернулись до органу державної реєстрації з необхідними документами для перереєстрації зазначеного підприємства у зв’язку зі зміною організаційно-правової форми зі ЗАТ на ВАТ. Однак орган державної реєстрації відмовив у перереєстрації, обґрунтувавши свою відмову необхідністю оформити установчі документи відповідно до чинного законодавства і визначити організаційно-правову форму підприємства як іноземне підприємство.

1 Чи правомірною є відмова органу державної реєстрації у перереєстрації ПІІ “Лаура”?

ІНСТРУКЦІЯ

щодо заповнення форми державного статистичного спостереження
№ 10-зез "Звіт про іноземні інвестиції в Україну"

I. Загальні положення

1.1. Ця Інструкція визначає порядок заповнення форми державного статистичного спостереження про іноземні інвестиції в Україну, дані якої використовуються для складання платіжного балансу країни та визначення міжнародної інвестиційної позиції.

1.2. Звіт за формою № 10-зез "Звіт про іноземні інвестиції в Україну" (далі – форма) складається респондентами, перелік яких визначається органами державної статистики відповідно до чинної статистичної методології.

1.3. Операції з інвестиціями зовнішньоекономічної діяльності (прямими та портфельними) відображаються у валюті здійснення інвестиції, включаючи національну, в тисячах одиниць валюти з одним десятковим знаком окремо за кожною валютою та країною іноземного інвестора (інвесторів). У випадку одержання підприємством-резидентом інвестицій більше, ніж від трьох країн-інвесторів, або більше, ніж у трьох валютах, то таким підприємством подаються два або більше бланків звіту.

1.4. Якщо інвестиції здійснені двома або більше суб'єктами з однієї й тієї самої країни, то дані про цю країну надаються сумарно і відображаються за однією графою звіту.

1.5. У звіті наводиться не тільки первинна операція з унесення капіталу, але й усі наступні операції між підприємством-резидентом та інвестором-нерезидентом.

II. Порядок заповнення розділу I "Прямі інвестиції" форми № 10-зез

2.1. Цей розділ заповнюється підприємствами-резидентами:

які мають не менше 10 відсотків іноземних інвестицій у загальному обсязі статутного капіталу або не менше 10 відсотків голосів інвестора-нерезидента в управлінні підприємством-резидентом, отриманих за рахунок створення або придбання підприємств (їх нерухомого чи рухомого майна, нематеріальних активів, акцій та інших цінних паперів, що дають право участі в капіталі);

що отримали іноземні інвестиції в результаті укладення концесійних договорів і договорів про спільну економічну діяльність.

2.2. Якщо підприємство має декілька інвесторів, то у формі указуються дані лише про тих інвесторів, внесок кожного з яких відповідає будь-якому із зазначених у пункті 2.1 цього розділу критеріїв.

2.3. За філією або представництвом, що належить нерезиденту, у формі наводиться інформація щодо вартості будинків, споруд та обладнання.

2.4. У рядку 01 указуються дані про загальний обсяг капіталу іноземного партнера в підприємстві-резиденті (обсяги у статутному та пайовому капіталі та інший вкладений капітал) на початок звітнього періоду. У формі за I квартал наводяться дані станом на 1 січня звітнього року, за II квартал – дані рядка 26 форми за I квартал поточного року і так далі, тобто капітал на кінець попереднього періоду є капіталом на початок звітнього періоду.

2.5. Якщо підприємством-резидентом уперше отримано іноземні інвестиції відповідно до пункту 2.1 цього розділу, то форма заповнюється таким чином: у рядку 01 проставляється прочерк, а заповнюється рядок 02 із розшифруванням у відповідних рядках.

2.6. У рядку 02 відображається збільшення капіталу нерезидента, яке відбулося у звітньому періоді. Дані цього рядка дорівнюють сумі даних рядків 03, 05, 07, 11, 13, 15 – 18.

2.7. У рядку 03 указуються будь-які грошові надходження від прямого інвестора-нерезидента, які спрямовані на збільшення його капіталу в підприємстві-резиденті, а також придбання нерезидентом акцій підприємства-резидента як на первинному, так і на вторинному ринках цінних паперів.

2.8. У рядку 04 наводяться дані про грошові надходження від нерезидента за купівлю акцій підприємства-резидента, вартість акцій, придбаних нерезидентом на вторинному ринку цінних паперів, а також отримання доплат за акції, які були продані іноземному інвестору та неповністю сплачені.

2.9. У рядку 05 указується збільшення іноземного капіталу в підприємстві-резиденті, яке відбувається за рахунок унесення нерезидентом акцій.

2.10. У рядку 07 наводяться дані про суми заборгованості підприємства-резидента іноземному інвестору, які за згодою сторін зараховуються нерезиденту як внесок до капіталу підприємства-резидента.

2.11. У рядку 11 указується сума внесення рухомого та нерухомого майна іноземним партнером до підприємства-резидента.

2.12. У рядку 13 указуються нематеріальні активи, які за домовленістю сторін зараховуються як внесок іноземного капіталу до підприємства-резидента.

2.13. У рядку 15 відображається збільшення вартості іноземного капіталу у разі його переоцінки.

2.14. У рядку 16 наводяться дані про ті суми збільшення капіталу, що не вказані в попередніх рядках, з розшифруванням за рядками 16.1 – 16.4.

У рядку 16.1 наводяться дані з інвестицій, які перейшли до категорії прямих з портфельних, з виділенням у рядку 16.1.1 вартості акцій; у рядку 16.2 – обсяги інвестицій, що отримані на основі укладених концесійних договорів та договорів про спільну інвестиційну діяльність; у рядку 16.3 – інший вкладений капітал. У рядку 16.4 указуються дані про інші випадки збільшення капіталу.

2.15. У рядку 17 наводяться дані з вартості корпоративних прав, на які відбувся перехід прав власності нерезиденту в результаті приватизації державного майна. У рядку 17.1 указуються дані з вартості акцій, на які відбувся перехід прав власності нерезиденту.

2.16. У рядку 18 указуються дані щодо капіталу підприємства-резидента, на який права власності перейшли від нерезидента однієї країни нерезиденту іншої країни.

2.17. У рядку 19 відображається зменшення капіталу іноземного партнера, яке відбулося у звітному періоді (сума рядків 20, 21, 22, 23, 24 та 25).

2.18. У рядку 20 указується капітал, який іноземний інвестор вилучає (частково або повністю) з підприємства-резидента у будь-якому з перерахованих видів за рядками 20.1, 20.2, 20.3. У разі викупу підприємством-резидентом своїх акцій, які належали нерезиденту, дані відображаються у рядку 20.2.

2.19. У рядку 21 відображається зменшення капіталу нерезидента за рахунок банкрутства (ліквідації) підприємства-резидента, стихійного лиха тощо.

2.20. У рядку 22 наводяться дані щодо капіталу підприємства-резидента, на який права власності перейшли від нерезидента однієї країни нерезиденту іншої країни.

2.21. У рядку 23 указуються дані зі зменшення капіталу на суму здійсненої переоцінки.

2.22. У рядку 24 наводяться дані про зменшення іноземного капіталу, що не зазначались у попередніх рядках. З рядка 24 у рядку 24.1 указуються дані про обсяги інвестицій, які перейшли до категорії портфельних, у рядку 24.2 – зменшення іншого вкладеного капіталу, а в рядку 24.3 – інші конкретні випадки зменшення інвестицій.

2.23. У рядку 25 указуються дані щодо зменшення капіталу нерезидента за рахунок поступки підприємству-резиденту своєї частки капіталу.

2.24. У рядку 26 наводяться сума капіталу нерезидента на початок звітнього періоду (рядок 01) з додаванням усіх збільшень його капіталу (рядок 02) і відніманням усіх зменшень капіталу (рядок 19), тобто рядок 26 = рядок 01 + рядок 02 – рядок 19.

2.25. У рядку 27 указується загальна сума дивідендів, відсотків, роялті та ренти, нарахованих за інвестиціями для виплати інвесторам-нерезидентам.

2.26. У рядку 27.1 наводяться дані щодо нарахованих нерезиденту дивідендів та інших доходів від участі в капіталі підприємства-резидента.

2.27. У рядку 27.2 указуються дані щодо нарахованих інвестором-нерезиденту доходів за борговими зобов'язаннями (відсотки за отриманими від нерезидента кредитами, фінансовим лізингом).

2.28. У рядках 28 та 31 указуються дані щодо обсягів заборгованості за кредитами та позиками (крім кредитів, залучених банками), які отримані від прямих інвесторів-нерезидентів, на початок та кінець звітного періоду, включаючи прострочені суми за основною сумою кредиту та проценти, комісійні та інші платежі.

2.29. У рядку 29 наводяться суми збільшення заборгованості в результаті отримання кредитів та/або зростання заборгованості за простроченими платежами.

2.30. У рядку 30 указуються суми зменшення заборгованості в результаті погашення кредитів та сплати прострочених платежів.

2.31. Дані рядка 31 = рядок 28 + рядок 29 – рядок 30.

2.32. У рядках 28 – 31 наводяться також дані щодо обсягів фінансового лізингу, якщо він наданий прямим інвестором-нерезидентом.

2.33. Кредити та позики, отримані банківськими установами від банківських установ-нерезидентів, у тому числі залучені на умовах субординованого боргу, не відображаються у формі.

2.34. У рядках 32 та 33 указуються дані щодо дебіторської заборгованості: вимоги до інвесторів-нерезидентів за наданими, але не сплаченими товарами, роботами, послугами або за наданими авансами у рахунок майбутніх поставок продукції.

2.35. У рядках 34 та 35 указуються дані щодо кредиторської заборгованості: зобов'язання перед інвесторами-нерезидентами за отримані, але не сплачені товари, роботи, послуги або за отриманими авансами у рахунок майбутніх поставок продукції.

2.36. Якщо дебіторська/кредиторська заборгованість буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу, її відносять до довгострокової.

2.37. У рядках 36 – 37 та 38 – 39 наводяться дані щодо зобов'язань перед інвестором-нерезидентом та вимог до інвестора-нерезидента за іншими видами боргових інструментів, зокрема борговими цінними паперами (векселі, облігації, депозитні сертифікати тощо).

2.38. У рядку 40 указується частка участі нерезидента у статутному капіталі підприємства-резидента згідно з фактичним унесенням кожного інвестора. Якщо підприємство-резидент має декілька інвесторів з різних країн, то частка участі у статутному капіталі кожного з них наводиться у графах 1 – 3. Якщо інвестори-нерезиденти походять з однієї країни, дані

щодо частки кожного інвестора заповнюються за рядками 40.1 – 40.3 за графою країни надходження інвестиції, а в рядку 40 указується загальна сума часток участі інвесторів у статутному капіталі по всій країні.

III. Порядок заповнення розділу II "Портфельні інвестиції" форми № 10-зез.

3.1. У цьому розділі указуються дані з інвестицій, здійснених інвестором-нерезидентом у вигляді цінних паперів, майна, майнових прав та інших видів іноземних інвестицій, частка яких становить до 10 відсотків у статутному капіталі підприємства-резидента.

3.2. У рядку 41 наводяться дані про обсяги капіталу нерезидента на початок звітного періоду з виділенням у рядку 42 обсягів інвестицій, що входять до статутного капіталу підприємства-резидента. У рядку 42.1 з даних рядка 42 виділяється вартість акцій.

3.3. У рядку 43 указуються дані зі збільшення капіталу інвестора-нерезидента у звітному періоді.

3.4. З рядка 43 у рядку 43.1 наводяться дані про обсяги портфельних інвестицій, які перейшли з категорії прямих, а в рядку 43.2 – дані з капіталу, на який права власності перейшли від нерезидента однієї країни нерезиденту іншої країни.

3.5. У рядку 44 з рядка 43 указуються обсяги інвестицій, що ввійшли до статутного капіталу підприємства-резидента. З рядка 44 у рядку 44.1 виділяється вартість акцій; у рядку 44.2 – дані зі збільшення капіталу за рахунок отримання корпоративних прав у результаті приватизації державного майна.

3.6. У рядку 48 наводяться дані про обсяги зменшення капіталу інвестора-нерезидента у звітному періоді.

3.7. З рядка 48 у рядку 48.1 указуються дані про обсяги портфельних інвестицій, які перейшли до категорії прямих, а в рядку 48.2 – дані з капіталу, на який права власності перейшли від нерезидента однієї країни нерезиденту іншої країни.

3.8. У рядку 49 з рядка 48 виділяються обсяги інвестицій, які входять до статутного капіталу підприємства-резидента. З рядка 49 у рядку 49.1 наводяться дані щодо вартості акцій.

3.9. У рядку 53 указуються обсяги капіталу нерезидента на кінець звітного періоду, у рядку 54 – у тому числі інвестиції, що входять до статутного капіталу підприємства-резидента. У рядку 54.1 з даних рядка 54 указується вартість акцій. Дані рядка 53 = рядок 41 + рядок 43 – рядок 48, а дані рядка 54 = рядок 42 + рядок 44 – рядок 49.

3.10. Якщо частка інвестицій у статутному капіталі підприємства-резидента за рахунок додаткових унесень дорівнює або перевищує 10 %, то в такому разі обсяг надходжень (обсяг капіталу та додаткові внесень) має відобразитись у розділі I форми за рядком 02 з розподілом за відповідними рядками: безпосередньо обсяг портфельної інвестиції, що

перейшла до категорії прямої, – за рядками 16 і 16.1 та додаткові внесення до статутного капіталу – за рядками 03 – 15, 17, а в розділі II форми одночасно відображається вилучення суми портфельних інвестицій (без додаткових унесень) за рядками 48, 48.1, 49 та 49.1.

3.11. Вартість цінних паперів відображається у звіті за цінами, за якими вони були придбані або продані, чи за балансовою (номінальною) вартістю.

ДЕРЖАВНЕ СТАТИСТИЧНЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Конфіденційність статистичної інформації забезпечується ст. 21 Закону України "Про державну статистику"

Порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень тягне за собою відповідальність, яка встановлена статтею 186-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення

ЗВІТ про іноземні інвестиції в Україну за _____ квартал 200__ року

Подають:	Термін подання
юридичні особи (резиденти) усіх форм власності та видів економічної діяльності, які одержали інвестиції від зарубіжних партнерів-нерезидентів та мають пов'язані з цим зобов'язання перед нерезидентами, а також постійні представництва нерезидентів в Україні органу державної статистики за їх місцезнаходженням	5-го числа після звітного періоду

Форма № 10-зез

ЗАТВЕРДЖЕНО

наказом Держкомстату України

від 15.10.2003 р. № 343

Квартальна

Термінова

Найменування організації – складача інформації						
Поштова адреса						
Коди організації - складача						
за ЄДРПОУ	території (КОАТУУ)	виду економічної діяльності (КВЕД)	форми власності (КФВ)	організаційно-правової форми господарювання (КОПФГ)	міністерства, іншого центрального органу, якому підпорядкована організація-складач інформації (КОДУ)*	
1	2	3	4	5	6	7

*Тільки для підприємств державного сектору.

Розділ I. Прямі інвестиції

(тис. одиниць у валюті одержаної інвестиції)

Код рядка	Назва показника	Країна _____	Країна _____	Країна _____
		Код _____	Код _____	Код _____
		Валюта _____	Валюта _____	Валюта _____
		Код _____	Код _____	Код _____
А	В	1	2	3
01	СУКУПНИЙ КАПІТАЛ НЕРЕЗИДЕНТА В УКРАЇНІ на початок звітного періоду — усього			
02	ЗБІЛЬШЕННЯ КАПІТАЛУ НЕРЕЗИДЕНТА - усього (сума рядків 03, 05, 07, 09, 11, 13, 15, 16, 17 та 18)			
03	у тому числі за рахунок: грошових внесків			
04	у т.ч. купівлі акцій			
05	Внесків у вигляді цінних паперів			
07	Внесків за рахунок скасування боргу			
09	Реінвестування доходів			
11	Внесків у вигляді рухомого і нерухомого майна			
13	Внесків у вигляді нематеріальних активів			
15	Переоцінки капіталу			
16	Інших видів здійснення інвестицій			
16.1	у т.ч. обсяги прямих інвестицій, які перейшли з категорії портфельних			
16.1.1	з них акції			
16.2	обсяги інвестицій, які надійшли в результаті укладання концесійних договорів та договорів про спільну інвестиційну діяльність			
16.3*				
17	Придбання корпоративних прав в результаті приватизації державного майна			
17.1	з них акції			
18	Довідка. Переходу прав власності на капітал нерезидента нерезиденту іншої країни			
19	ЗМЕНШЕННЯ КАПІТАЛУ НЕРЕЗИДЕНТА — усього (сума рядків 20, 21, 22, 23 та 24)			
20	у тому числі за рахунок: вилучення капіталу			
20.1	у т.ч. у вигляді: грошових внесків			
20.2	цінних паперів			
20.3	рухомого і нерухомого майна			
21	Утрат капіталу			
22	Довідка. Переходу прав власності на капітал нерезидента нерезиденту іншої країни			
23	Переоцінка капіталу			

24	Інших видів вилучення капіталу			
24.1	у т.ч. обсяги прямих інвестицій, які перейшли до категорії портфельних			
24.2*				
26	СУКУПНИЙ КАПІТАЛ НЕРЕЗИДЕНТА В УКРАЇНІ на кінець звітного періоду — усього (01+02-19)			
27	НАРАХОВАНИЙ ДОХІД ІНВЕТОРУ- НЕРЕЗИДЕНТУ - усього			
28	у т.ч. дивіденди			
29	ЗАБОРГОВАНІСТЬ ЗА КРЕДИТАМИ ТА ПОЗИКАМИ, ОТРИМАНИМИ ВІД ПРЯМИХ ІНВЕТОРІВ-НЕРЕЗИДЕНТІВ на початок звітного періоду			
30	Надходження кредитів та позик			
31	Погашення кредитів та позик			
32	ЗАБОРГОВАНІСТЬ ЗА КРЕДИТАМИ ТА ПОЗИКАМИ, ОТРИМАНИМИ ВІД ПРЯМИХ ІНВЕТОРІВ-НЕРЕЗИДЕНТІВ на кінець звітного періоду (29 + 30 – 31)			
33	Сума нарахованих відсотків за користування кредитами та позиками			

* Указати інші окремі види здійснення інвестицій.

Довідка:

А	В	1	2	3
40	Питома вага прямих інвестицій нерезидента в статутному фонді підприємства, фактично в %			

Розділ II. Портфельні інвестиції

(тис. одиниць у валюті одержаної інвестиції)

Код рядка	Назва показника	Країна _____	Країна _____	Країна _____
		Код _____	Код _____	Код _____
		Валюта _____	Валюта _____	Валюта _____
		Код _____	Код _____	Код _____
А	В	1	2	3
41	КАПІТАЛ НЕРЕЗИДЕНТА на початок звітного періоду — усього			
42	у тому числі: Інвестиції (майно, майнові права), що входять до статутного фонду			
42.1	з них акції			
43	ЗБІЛЬШЕННЯ КАПІТАЛУ НЕРЕЗИДЕНТА - усього			
43.1	у тому числі: обсяги портфельних інвестицій, які перейшли з категорії прямих			
43.2	Довідка. Перехід прав власності на капітал нерезидента нерезиденту іншої країни			

44	з рядка 43 Інвестиції (майно, майнові права), що входять до статутного фонду			
44.1	з рядка 44 акції			
44.2	корпоративні права в результаті приватизації державного майна			
48	ЗМЕНШЕННЯ КАПІТАЛУ НЕРЕЗИДЕНТА – усього			
48.1	у тому числі: обсяги портфельних інвестицій, які перейшли з категорії прямих			
48.2	Довідка. Перехід прав власності на капітал нерезидента нерезиденту іншої країни			
49	з рядка 48 Інвестиції (майно, майнові права), що входять до статутного фонду			
49.1	з рядка 49 акції			
53	КАПІТАЛ НЕРЕЗИДЕНТА на кінець звітного періоду – усього (41 + 43 - 48)			
54	у тому числі: Інвестиції (майно, майнові права), що входять до статутного фонду (42 + 44 – 49)			
54.1	з них акції (42.1 + 44.1 – 49.1)			
55	НАРАХОВАНО ДОХІД ІНВЕСТОРУ- НЕРЕЗИДЕНТУ			

“ ” _____ 200 __ р.

Керівник _____
(прізвище, підпис)

Виконавець

_____
(прізвище та № телефону виконавця)

Головний бухгалтер _____
(прізвище, підпис)

М. П.

ІНСТРУКЦІЯ

щодо заповнення форми державного статистичного спостереження
№ 13-зез "Звіт про інвестиції з України в економіку країн світу"
(від 16.06.2011 №145)

I. Загальні положення

1.1. Ця Інструкція визначає порядок заповнення форми державного статистичного спостереження про інвестиції з України в економіку країн світу, дані якої використовуються для складання платіжного балансу країни та визначення міжнародної інвестиційної позиції. Зазначена

звітність передбачає відстеження змін прав власності між резидентами та нерезидентами.

1.2. Звіт за формою № 13-зез "Звіт про інвестиції з України в економіку країн світу" (далі – форма) складається респондентами, перелік яких визначається органами державної статистики відповідно до чинної статистичної методології.

1.3. Операції з інвестиціями зовнішньоекономічної діяльності відображаються у валюті здійснення інвестиції, включаючи національну, в тисячах одиниць валюти з одним десятковим знаком окремо за кожною валютою та країною інвестування. У випадку здійснення підприємством-резидентом інвестицій у більше, ніж три країни, або більше, ніж у трьох валютах, то таким підприємством подаються два або більше бланків форми.

1.4. Якщо інвестиції здійснені резидентом у декілька підприємств однієї й тієї самої країни та в одній валюті, то дані щодо цієї країни надаються сумарно і відображаються за однією графою форми.

1.5. Дані наводяться не тільки за первинною операцією з унесення капіталу, але й за всіма наступними операціями між резидентом (інвестором) та підприємством-нерезидентом.

II. Порядок заповнення розділу I "Прямі інвестиції"

2.1. Цей розділ заповнюється підприємствами-резидентами, які мають не менше 10 відсотків у загальному обсязі статутного капіталу підприємства-нерезидента або не менше 10 відсотків голосів у його управлінні (у кожному окремому підприємстві-нерезиденті, а не у підсумку) та які здійснили інвестиції за рубіж на підставі концесійних договорів і договорів про спільну інвестиційну діяльність.

2.2. Якщо підприємство-резидент здійснило інвестиції до декількох підприємств-нерезидентів, то у формі наводяться дані лише за тими інвестиціями, які відповідають вищезазначеним критеріям.

2.3. У рядку 01 указуються дані про загальний обсяг сплаченого капіталу підприємством-резидентом у підприємстві-нерезиденті (обсяги у статутному та пайовому капіталах та інший вкладений капітал) на початок звітного періоду. У формі за I квартал указуються дані станом на 1 січня звітного року, за II квартал – дані рядка 27 форми за I квартал поточного року і так далі, тобто капітал на кінець попереднього періоду є капіталом на початок звітного періоду.

2.4. У рядку 02 з рядка 01 наводяться дані про загальний обсяг інвестицій відповідно до укладених концесійних договорів і договорів про спільну інвестиційну діяльність.

2.5. Якщо підприємство-резидент вперше здійснило інвестиції, то форма заповнюється так: у рядку 01 проставляється прочерк, а заповнюється рядок 03 з розшифруванням у відповідних рядках форми.

2.6. У рядку 03 указуються всі види збільшення сплаченого капіталу підприємства-резидента за рубежом, які відбулися у звітному періоді. Дані цього рядка дорівнюють сумі даних рядків 04 – 14.

2.7. У рядку 04 наводяться будь-які грошові внески підприємства-резидента, які спрямовані на збільшення його капіталу в підприємстві-нерезиденті або придбання ним акцій підприємства-нерезидента як на первинному, так і на вторинному ринках цінних паперів. За даним рядком також указуються суми прибутку, що не отримуються підприємством-резидентом від підприємства-нерезидента, а спрямовуються на поповнення його внеску до статутного капіталу підприємства-нерезидента.

2.8. У рядку 05 відображається збільшення капіталу підприємства-резидента у підприємстві-нерезиденті, яке відбувається за рахунок внесків цінних паперів.

2.9. У рядку 06 указуються дані про суми заборгованості підприємства-нерезидента підприємству-резиденту, які за згодою сторін зараховуються підприємству-резиденту як внесок до капіталу підприємства-нерезидента.

2.10. У рядку 07 наводиться вартість внесеного підприємством-резидентом рухомого та нерухомого майна до капіталу підприємства-нерезидента.

2.11. У рядку 08 указуються нематеріальні активи, які за домовленістю сторін зараховуються як внесок підприємства-резидента до статутного капіталу підприємства-нерезидента.

2.12. У рядку 09 відображаються обсяги інвестицій, наданих на основі укладених концесійних договорів і договорів про спільну інвестиційну діяльність.

2.13. У рядку 10 відображається інший вкладений капітал (капітал, що перевищує статутний капітал, внесений підприємством-резидентом без прийняття рішення про зміну розміру статутного капіталу).

2.14. У рядку 11 відображається сума, на яку збільшується вартість капіталу підприємства-резидента в статутному капіталі підприємства-нерезидента за рубежом у разі його переоцінки (не пов'язано з внесенням інвестицій).

2.15. У рядку 12 указуються дані щодо капіталу за рубежом, на який права власності перейшли від іншого підприємства-резидента до звітуючого підприємства-резидента.

2.16. У рядку 13 указується сума інвестицій, які перейшли до категорії прямих з портфельних (становлять менше 10 відсотків у статутному капіталі підприємства-нерезидента).

Якщо підприємство-резидент, що мало в попередньому звітному періоді інвестицію в статутному капіталі підприємства-нерезидента в розмірі до 10 відсотків (портфельна інвестиція), а за рахунок додаткових внесень або придбання ще частки капіталу підприємства-нерезидента

інвестиція у звітному періоді досягла 10 відсотків або більше (пряма інвестиція), то загальний обсяг інвестиції відображається за рядком 03 з подальшим розподілом: внески, що складали портфельну інвестицію (до 10 відсотків), – за рядком 13, а додатковий обсяг внесень капіталу, що відбувся у звітному періоді, – за відповідними рядками 04 – 12, 14.

2.17. У рядку 14 указуються дані про інші конкретні випадки збільшення капіталу.

2.18. У рядку 15 відображається зменшення капіталу підприємства-резидента за рубежом, яке відбулося у звітному періоді (сума рядків 16 – 26).

2.19. У рядку 16 указується сума капіталу, яку підприємство-резидент (інвестор) вилучає (частково або повністю) у вигляді грошових внесків.

2.20. У рядку 17 наводиться сума капіталу, яку підприємство-резидент вилучає (частково або повністю) з підприємства-нерезидента у вигляді цінних паперів.

2.21. У рядку 18 указується сума капіталу, яку підприємство-резидент вилучає (частково або повністю) з підприємства-нерезидента у вигляді рухомого і нерухомого майна.

2.22. У рядку 19 відображається зменшення капіталу підприємства-резидента у разі банкрутства (ліквідації) підприємства-нерезидента, стихійного лиха тощо.

2.23. У рядку 20 указується вилучення інвестицій, що були внесені на основі концесійних договорів і договорів про спільну інвестиційну діяльність.

2.24. У рядку 21 указується зменшення іншого вкладеного капіталу (капіталу, що перевищує статутний капітал, внесений підприємством-резидентом без прийняття рішення про зміну розміру статутного капіталу підприємства-нерезидента).

2.25. У рядку 22 наводиться сума, на яку зменшується вартість капіталу підприємства-резидента в статутному капіталі підприємства-нерезидента у разі його переоцінки (не пов'язано з вилученням капіталу).

2.26. У рядку 23 указуються дані щодо капіталу за рубежом, на який права власності перейшли від підприємства-резидента до іншого підприємства-резидента.

2.27. У рядку 24 указуються дані про обсяги інвестицій, які перейшли до категорії портфельних (становлять менше 10 відсотків у статутному капіталі підприємства).

Якщо підприємство в попередньому звітному періоді мало пряму інвестицію за рубежом, а у звітному періоді за рахунок продажу/вилучення тощо частки свого капіталу інвестиція стає менше 10 відсотків, то загальний обсяг прямої інвестиції відображається за рядком 15 з подальшим розподілом: проданий/вилучений обсяг інвестиції

відображається за рядками 16 – 23, 25, 26, а залишок капіталу, що становить менше 10 відсотків, – за рядком 24.

2.28. У рядку 25 наводяться дані щодо зменшення капіталу підприємства-резидента за рахунок безоплатної відмови від прав власності на капітал на користь підприємства-нерезидента.

2.29. У рядку 26 указуються інші конкретні випадки зменшення інвестицій.

2.30. У рядку 27 указується сума капіталу підприємства-резидента на початок періоду (рядок 01) з додаванням усіх збільшень його капіталу (рядок 03) і відніманням усіх зменшень капіталу (рядок 15), тобто $\text{рядок 27} = \text{рядок 01} + \text{рядок 03} - \text{рядок 15}$.

2.31. У рядку 28 з рядка 27 наводяться дані про загальний обсяг інвестицій відповідно до укладених концесійних договорів та договорів про спільну інвестиційну діяльність (виробничу кооперацію, спільне виробництво тощо).

2.32. У рядку 29 указується загальна сума дивідендів, процентів, отриманих підприємством-резидентом.

2.33. У рядку 30 наводяться дані щодо отриманих підприємством-резидентом дивідендів від участі в капіталі підприємства-нерезидента.

2.34. У рядку 31 указуються дані щодо отриманих підприємством-резидентом доходів за борговими вимогами (проценти за наданими резидентом кредитами, фінансовий лізинг).

2.35. У рядках 32 та 35 наводяться дані щодо обсягів кредитів та позик (крім банківських кредитів), наданих підприємством-резидентом (прямим інвестором) підприємству-нерезиденту, на початок та кінець звітного періоду, включаючи прострочені суми як за основною сумою кредиту, так і за іншими платежами за кредитами та позиками (проценти, штрафи, комісійні та інші платежі).

2.36. У рядку 33 указуються суми збільшення заборгованості підприємств-нерезидентів за отриманими кредитами та позиками та/або зростання заборгованості за простроченими платежами.

2.37. У рядку 34 наводяться суми зменшення заборгованості підприємств-нерезидентів у результаті погашення кредитів та сплати прострочених платежів.

2.38. Дані рядка 35 = рядок 32 + рядок 33 – рядок 34.

Якщо рядок 27 = 0, то рядок 35 = 0.

2.39. У рядках 36 та 39 указуються дані щодо обсягів кредитів та позик, наданих підприємству-резиденту (прямому інвестору) підприємством-нерезидентом, на початок та кінець звітного періоду, включаючи прострочені суми як за основною сумою кредиту, так і за іншими платежами за кредитами та позиками (проценти, штрафи, комісійні та інші платежі).

2.40 У рядку 37 указуються суми збільшення заборгованості підприємства-резидента (прямого інвестора) в результаті отримання кредитів та позик від підприємства-нерезидента та/або зростання заборгованості за простроченими платежами.

2.41. У рядку 38 указуються суми погашення кредитів та позик та сплати прострочених платежів.

2.42. Дані рядка 39 = рядок 36 + рядок 37 – рядок 38.

Якщо рядок 27 = 0, то рядок 39 = 0.

2.43. У рядках 32 – 39 наводяться також дані щодо обсягів фінансового лізингу, якщо він наданий/отриманий підприємством-резидентом.

2.44. У рядках 40 та 43 указуються дані щодо дебіторської заборгованості: вимоги до підприємства-нерезидента за наданими, але не сплаченими товарами, роботами, послугами, або за наданими авансами у рахунок майбутніх поставок продукції, включаючи прострочені суми як за основною сумою кредиту, так і за іншими платежами за торговими кредитами, на початок та кінець звітного періоду.

2.45. У рядку 41 наводяться суми збільшення дебіторської заборгованості в результаті надання торгових кредитів та/або зростання заборгованості за простроченими платежами.

2.46. У рядку 42 указуються суми зменшення дебіторської заборгованості в результаті погашення торгових кредитів та сплати прострочених платежів.

2.47. Дані рядка 43 = рядок 40 + рядок 41 – рядок 42.

Якщо рядок 27 = 0, то рядок 43 = 0.

2.48. У рядках 44 та 47 наводяться дані щодо кредиторської заборгованості: зобов'язання перед підприємством-нерезидентом за отриманими, але не сплаченими товарами, роботами, послугами, або за отриманими авансами у рахунок майбутніх поставок продукції, включаючи прострочені суми як за основною сумою кредиту, так і за іншими платежами за торговими кредитами, на початок та кінець звітного періоду.

2.49. У рядку 45 указуються суми збільшення кредиторської заборгованості підприємства-резидента в результаті отримання від підприємства-нерезидента торгових кредитів та/або зростання заборгованості за простроченими платежами.

2.50. У рядку 46 указуються суми зменшення кредиторської заборгованості в результаті погашення торгових кредитів та сплати прострочених платежів.

2.51. Дані рядка 47 = рядок 44 + рядок 45 – рядок 46.

Якщо рядок 27 = 0, то рядок 47 = 0.

2.52. У рядках 48 – 55 наводяться дані щодо наявних обсягів вимог до підприємства-нерезидента та зобов'язань перед підприємством-нерезидентом за іншими видами боргових інструментів, зокрема

борговими цінними паперами (векселі, облігації, депозитні сертифікати тощо), на початок та кінець звітного періоду та їх руху у звітному періоді, включаючи прострочені суми як за основною сумою вимог/зобов'язань, так і за іншими платежами за цими вимогами/зобов'язаннями.

2.53. Дані рядка 51 = рядок 48 + рядок 49 – рядок 50.

Якщо рядок 27 = 0, то рядок 51 = 0.

2.54. Дані рядка 55 = рядок 52 + рядок 53 – рядок 54.

Якщо рядок 27 = 0, то рядок 55 = 0.

2.55. Підприємства-резиденти, що класифікуються як банки та фінансові посередники і мають боргові вимоги/зобов'язання до/перед банків(ами) та фінансових(ми) посередників(ами)-нерезидентів(ами), не заповнюють рядки 32 – 39, 48 – 55.

Якщо у звітному періоді відбулось вилучення прямої інвестиції (рядок 27 = 0), то дані щодо заборгованості та інші вимоги та зобов'язання не класифікуються як прямі інвестиції і мають дорівнювати нулю на кінець звітного періоду. Дотримання контролю, наведеного у другому рядку пунктів 2.38, 2.42, 2.47, 2.51, 2.53, 2.54, за наявності інформації щодо заборгованості та інших вимог і зобов'язань на початок звітного періоду здійснюється шляхом вилучення за показником "зменшення" (рядки 34, 38, 42, 46, 50 та 54) суми даних обсягів заборгованості на початок звітного періоду (рядки 32, 36, 40, 44, 48, 52) та обсягів її збільшення у звітному періоді (рядки 33, 37, 41, 45, 49, 53).

2.56. У рядках 56.1 – 56.10 указується частка участі підприємства-резидента в статутному капіталі підприємств-нерезидентів згідно з фактичним унесенням. Якщо підприємство-резидент здійснило інвестиції в декілька підприємств різних країн, то частка участі в статутному капіталі кожного з них наводиться у графах 1 – 3. Якщо підприємство-резидент здійснило інвестиції в декілька підприємств-нерезидентів однієї країни, то дані щодо часток у кожному підприємстві-нерезиденті указуються у рядках 56.1 – 56.10 у графі країни вкладення інвестиції.

2.57. У рядках 57 та 60 наводяться дані щодо обсягів капіталу підприємства-нерезидента прямого інвестування у звітуючому підприємстві, які становлять менше 10 відсотків статутного, пайового капіталу звітуючого підприємства-резидента, на початок та кінець звітного періоду відповідно.

2.58. У рядку 58 указується сума збільшення обсягу капіталу підприємства-нерезидента у звітуючому підприємстві за звітний період.

2.59. У рядку 59 указується сума зменшення обсягу капіталу підприємства-нерезидента у звітуючому підприємстві за звітний період.

2.60. Дані рядка 60 = рядок 57 + рядок 58 – рядок 59.

Якщо за рахунок збільшення інвестицій капітал підприємства-нерезидента досягає 10 відсотків у звітуючому підприємстві, то інвестиція вважається прямою і не має відображатись у Довідці 1. У цьому випадку у

рядку 59 наводиться сума рядків 57, 58, а дані рядка 60 відповідно дорівнюють нулю і звітуючим підприємством подається звіт за формою державного статистичного спостереження № 10-зез "Звіт про іноземні інвестиції в Україну".

2.61. У рядку 61 необхідно надати відповідь на питання стосовно наявності у звітуючого підприємства інформації щодо здійснення підприємством-нерезидентом прямих інвестицій до підприємств інших країн, зробивши позначку у відповідній графі ("Так" – гр. 1, "Ні" – гр. 2).

ДЕРЖАВНЕ СТАТИСТИЧНЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Конфіденційність статистичної інформації забезпечується ст. 21 Закону України "Про державну статистику"

Порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень тягне за собою відповідальність, яка встановлена статтею 186-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення

ЗВІТ про інвестиції з України в економіку країн світу за _____ квартал 200__ року

Подають:	Терміни подання
юридичні особи (резиденти) усіх форм власності та видів економічної діяльності, які здійснили інвестиції за межі України, а також постійні представництва нерезидентів в Україні органу державної статистики за їх місцезнаходженням	5-го числа після звітного періоду

Форма № 13-зез

ЗАТВЕРДЖЕНО
наказом Держкомстату України
від 15.10.2003 р. № 343

Квартальна

Термінова

Найменування організації – складача інформації						
Поштова адреса						
Коди організації - складача						
за ЄДРПОУ	території (КОАТУУ)	виду економічної діяльності (КВЕД)	форми власності (КФВ)	організаційно-правової форми господарювання (КОПФГ)	міністерства, іншого центрального органу, якому підпорядкована організація-складач інформації (КОДУ)*	
1	2	3	4	5	6	7

*Тільки для підприємств державного сектору.

Розділ I. Прямі інвестиції

(тис. одиниць у валюті одержаної інвестиції)

Код рядка	Назва показника	Країна _____	Країна _____	Країна _____
		Код _____	Код _____	Код _____
		Валюта _____	Валюта _____	Валюта _____
		Код _____	Код _____	Код _____
А	В	1	2	3
01	СУКУПНИЙ КАПІТАЛ РЕЗИДЕНТА В ЕКОНОМІЦІ ІНШОЇ КРАЇНИ на початок звітнього періоду — усього			
02	ЗБІЛЬШЕННЯ КАПІТАЛУ РЕЗИДЕНТА - усього (сума рядків 03, 05, 07, 09, 11, 13, 15, 16, 17 та 18)			
03	у тому числі за рахунок: грошових внесків			
04	у т.ч. купівлі акцій			
05	Внесків у вигляді цінних паперів			
07	Внесків за рахунок скасування боргу			
09	Реінвестування доходів			
11	Внесків у вигляді рухомого і нерухомого майна			
13	Внесків у вигляді нематеріальних активів			
15	Переоцінки капіталу			
16	Інших видів здійснення інвестицій			
16.1	у т.ч. обсяги прямих інвестицій, які перейшли з категорії портфельних			
16.1.1	з них акції			
16.2*				
18	Довідка. Переходу прав власності на капітал резидента за кордоном до іншого резидента			
19	ЗМЕНШЕННЯ КАПІТАЛУ РЕЗИДЕНТА — усього (сума рядків 20, 21, 22, 23 та 24)			
20	у тому числі за рахунок: вилучення капіталу			
20.1	у т.ч. у вигляді: грошових внесків			
20.2	цінних паперів			
20.3	рухомого і нерухомого майна			
21	Утрат капіталу			
22	Довідка. Переходу прав власності на капітал резидента за кордоном іншому резиденту			
23	Переоцінка капіталу			
24	Інших видів вилучення капіталу			
24.1	у т.ч. обсяги прямих інвестицій, які перейшли до категорії портфельних			
24.2*				
26	СУКУПНИЙ КАПІТАЛ РЕЗИДЕНТА В ЕКОНОМІЦІ ІНШОЇ КРАЇНИ			

	на кінець звітнього періоду — усього (01+02-19)			
27	НАРАХОВАНИЙ ДОХІД ІНВЕТОРУ-РЕЗИДЕНТУ - усього			
28	у т.ч. дивіденди			
	ЗАГАЛЬНА СУМА КРЕДИТІВ ТА ПОЗИК, НАДАНИХ РЕЗИДЕНТОМ ПІДПРИЄМСТВУ ПРЯМОГО ІНВЕСТИВАННЯ			
29	на початок звітнього періоду			
30	Надання кредитів та позик			
31	Погашення кредитів та позик			
32	ЗАГАЛЬНА СУМА КРЕДИТІВ ТА ПОЗИК, НАДАНИХ РЕЗИДЕНТОМ ПІДПРИЄМСТВУ ПРЯМОГО ІНВЕСТИВАННЯ на кінець звітнього періоду (29 + 30 – 31)			
33	Сума нарахованих відсотків за надання кредитів та позик			

* Указати інші окремі види здійснення інвестицій.

Довідка:

А	В	1	2	3
40	Питома вага прямих інвестицій резидента в статутному фонді підприємства нерезидента, фактично в %			

Розділ II. Портфельні інвестиції

(тис. одиниць у валюті одержаної інвестиції)

Код рядка	Назва показника	Країна _____	Країна _____	Країна _____
		Код _____	Код _____	Код _____
		Валюта _____	Валюта _____	Валюта _____
		Код _____	Код _____	Код _____
А	В	1	2	3
41	КАПІТАЛ РЕЗИДЕНТА на початок звітнього періоду — усього			
42	у тому числі: Інвестиції (майно, майнові права), що входять до статутного фонду			
42.1	з них акції			
43	ЗБІЛЬШЕННЯ КАПІТАЛУ РЕЗИДЕНТА - усього			
43.1	у тому числі: обсяги портфельних інвестицій, які перейшли з категорії прямих			
43.2	Довідка. Перехід прав власності на капітал резидента за кордоном до іншого резидента			
44	з рядка 43 Інвестиції (майно, майнові права), що входять до статутного фонду			
44.1	з рядка 44 акції			

48	ЗМЕНШЕННЯ КАПІТАЛУ РЕЗИДЕНТА – усього			
48.1	у тому числі: обсяги портфельних інвестицій, які перейшли до категорії прямих			
48.2	Довідка. Перехід прав власності на капітал резидента за кордоном до іншого резидента			
49	з рядка 48 Інвестиції (майно, майнові права), що входять до статутного фонду			
49.1	з рядка 49 акції			
53	КАПІТАЛ РЕЗИДЕНТА на кінець звітного періоду – усього (41 + 43 - 48)			
54	у тому числі: Інвестиції (майно, майнові права), що входять до статутного фонду (42 + 44 – 49)			
54.1	з них акції (42.1 + 44.1 – 49.1)			
55	НАРАХОВАНО ДОХІД ІНВЕТОРУ-РЕЗИДЕНТУ			

Розділ III. Інші інвестиції

(тис. одиниць у валюті одержаної інвестиції)

Код рядка	Назва показника	Країна _____	Країна _____	Країна _____
		Код _____	Код _____	Код _____
		Валюта _____	Валюта _____	Валюта _____
		Код _____	Код _____	Код _____
A	B	1	2	3
60	Інвестиції на початок звітного періоду			
61	Збільшення обсягу інвестицій			
62	Зменшення обсягу інвестицій			
63	Обсяг інвестицій на кінець звітного періоду (60 + 61 - 62)			
64	Дохід інвестора-резидента			

“ ” _____ 200 __ р.

Керівник _____
(прізвище, підпис)

Виконавець

_____
(прізвище та № телефону виконавця)

Головний бухгалтер _____
(прізвище, підпис)

М. П.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 19.01.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2673-12>

Закон України «Про господарські товариства» зі змінами від 07.07.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>

Закон України «Про захист іноземних інвестицій в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1540a-12>

Закон України «Про акціонерні товариства» від 27.04.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/про%20акціонерні%20товариства>

Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) від 05.07.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5080-17>

Інструкція про складання підприємствами, організаціями статистичної звітності за формою № 10-зез «Звіт про іноземні інвестиції в Україну» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0080-98>

Положення про порядок збільшення (зменшення) розміру статутного капіталу акціонерного товариства за № 280/13547 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0280-07>

Дэниэлс, Джон Д. Международный бизнес: внешняя среда и деловые операции [Текст]: пер. с англ. / Джон Д. Дэниэлс, Ли Х. Радеба – М.: Дело Лтд, 1994. 784 с.

Козік, В.В. Міжнародні економічні відносини [Текст]: навч. посіб. / В.В. Козік, Л.А. Панкова, Н.Б. Даніленко. – К.: Знання-Прес, 2000.

Волкодав, В.В. Роль західноєвропейських прямих іноземних інвестицій у прискоренні ринкових змін та інтеграції України до Європейського Союзу [Текст] / В.В. Волкодав // Економіка АПК. – 2002. – № 7. С.26 – 29.

Навчальне видання

**Бабушкін Олександр Анатолійович
Комар Руслана Олександрівна
Бут Тетяна Павлівна**

**ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТУВАННЯ СПІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ
З ІНОЗЕМНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ**

Редактор А.М. Ємленінова

Зв. план, 2012

Підписано до видання 26.11.2012

Ум. друк. арк. 3,5. Обл.-вид. арк. 3,93. Електронний ресурс

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
61070, Харків–70, вул. Чкалова, 17
<http://www.khai.edu>
Видавничий центр «ХАІ»
61070, Харків–70, вул. Чкалова, 17
izdat@khai.edu

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції сер. ДК № 391 від 30.03.2001